

Félúton a rezignáció és a felemelkedés között

Aktuális események a magyar szakszervezeti mozgalomban

NÉMETH EDIT / RAINER GIRNDT

2018. JÚNIUS*

- Magyarországon több mint 1000 bíróságon bejegyzett szakszervezet létezik. A konföderációk és azok ágazati, regionális szervezetei és üzemi alapszervezetei mellett ide tartoznak a nagyobb, független üzemi szakszervezetek is, amelyek pontos száma nehezen meghatározható. Néhány ilyen „független szakszervezet” saját vállalatánál képes komoly tartalmi befolyást gyakorolni az érdekképviseleti tevékenységre.
- A szakszervezeti szervezettség változatlanul csökken. Időközben a szakszervezeti tagság aránya egyszámjegyű szintre csökkent. Ennek ellenére találkozhatunk olyan példakkal is, hogy a szakszervezetek bizonyos körülmények között képesek megőrizni vagy akár növelni is taglétszámukat.
- A gyenge lábakon álló „szociális párbeszéd” egy további konzultációs fórummal egészült ki, amely az állami fenntartású közszolgáltató vállalatok egyedi igényeit figyelembe véve kíván dolgozni. Újdonságot jelent, hogy a szakszervezeti konföderációkon és az illetékes munkáltatói szövetségen kívül az ágazatban aktív ágazati szakszervezetek és vállalatcsoportok is részt vesznek a konzultációs fórum munkájában.
- 2016 óta a szakszervezetek sztrájkaktivitása ismét erősödik. Ezekben az esetekben általában rövidebb időtartamú, egy meghatározott üzemre korlátozódó figyelmeztető sztrájkokról van szó. A kollektív szerződéseket főként vállalati szinten kötik, az ágazati szintű megállapodások még mindig a kivételek közé tartoznak.
- A szakszervezetek egyre bátrabban kötnek szorosabb szövetségeket a civil társadalmi kezdeményezésekkel és szervezetekkel. Ezzel szemben a szakszervezetek túlnyomó többsége hangsúlyosan kiáll pártpolitikai semlegessége mellett és keresi a véleménycserlehetőségét valamennyi parlamenti párttal. Az elmúlt évekhez hasonlítva érezhetően csökkent a távolság a szakszervezetek és a magát jelenleg mérsékeltnek beállító Jobbik között, amely a magyar pártpolitikai spektrum jobboldalának szélén helyezkedik el.

Tartalomjegyzék	
1. A magyar szakszervezeti mozgalom továbbra is szétaprózódott	3
2. Integráció és dezintegráció – Ellentétes irányzatok egyidejű megjelenése	4
3. Látens konfliktusok a plurális szakszervezeti intézményrendszerben	6
4. A taglétszám „mélyrepülése”	7
5. A szervezettségi szint csökkenésének okai és az erre adott válaszok	8
6. A „tipikus magyar szakszervezeti tag”	9
7. A szakszervezetek mozgástere az „illiberális államban”	11
8. Irányított konzultáció nyitott érdekegyeztetés helyett.	11
9. További konzultációs fórum kialakulóban	12
10. A módosított sztrájkjog elbizonytalanítja a szakszervezeteket	13
11. Valóban lejárt a szakszervezetek kiszolgáltatottságának ideje?	14
12. „Kék sztrájk” az önkormányzatoknál	15
13. A magyar munkavállalóknak csak harmada tartozik kollektív szerződés hatálya alá	17
14. A szakszervezetek készek a civil társadalmi erőkkel történő szövetségkötésre	17
15. A túlzott pártpolitikai kötődés ma már gyanús a szakszervezetek számára	19
16. Enyhülő viszony a Jobbikkal	20
17. Következtetések	22
18. Melléklet	23
18.1 Áttekintés az Európai Szakszervezeti Szövetségben tagsággal rendelkező magyar szakszervezeti szövetségekről	23
18.2 Táblázatos Áttekintés néhány példaként kiválasztott szakszervezeti szövetséghez tartozó vagy független ágazati és önálló szakszervezetről	28

Magyarország továbbra is az „ezer szakszervezet országa”. A Civil Szervezetek Országos Névjegyzéke jelenleg 1037 szakszervezetet tartalmaz, amelyek különböző szervezeti szinteken – az üzemi alapszervezetektől a regionális struktúrával rendelkező szervezeteken át egészen a szakszervezeti konföderációkig – tevékenykednek.¹ Ide számítjuk a konföderációkat és azok ágazati, regionális és üzemi szervezeteit, amennyiben szerepelnek a bírósági nyilvántartásban. Ugyanakkor nagyon nehéz volna megbízható adattal szolgálni az egyetlen konföderációhoz sem tartozó úgynevezett független szakszervezetekről, mert ezeket a bírósági nyilvántartás nem tartalmazza elkülönítetten. Ha a keresőbe a „független szakszervezetek” kifejezést írjuk be, akkor 141 találatot kapunk, de ezek között olyan szakszervezeteket is találunk, amelyek a rendszerváltozás időszakában jöttek létre, és időközben csatlakoztak egy konföderációhoz – elsősorban a LIGA-hoz.

1. A magyar szakszervezeti mozgalom továbbra is szétaprózódott

2013-ban a bel- és külföldi megfigyelők figyelme egy integrációs projektre irányult, amelyeket a négy legnagyobb magyar konföderáció közül három támogatott, és amelytől az áttekinthetetlen szakszervezeti struktúra átláthatóvá és nyomon követhetővé tételét remélték. Amit azonban a kezdeményezők nagyszerű lehetőségként, egy jövőbeni giga-konföderációként mutattak be, abból végül jóval szerényebb eredményként annyi valósult meg, hogy az Autonóm Szakszervezetek Szövetsége (ASZSZ) és a Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége (MSZOSZ) beolvadt az újonnan létrejött Magyar Szakszervezeti Szövetségbe (MASZSZ). Négy évvel a nagy érdekvédelmi tömörülésbe való betagozódást követően a részt vevő partner szakszervezeteknek még min-

dig nehézséget okoz az eltérő szervezeti kultúrák összehangolása és a hatékony együttműködés megszervezése. Mindazonáltal a két konföderáció egyesülése a helyes irányba tett – habár talán kicsit elhamarkodott – lépésnek tekinthető.

Ez az egyesülési folyamat azonban csak átmenetileg módosította a hat konföderáció számát, mert az MSZ EDDSZ egészségügyi szakszervezet révén újabb szakszervezeti szövetség jött létre. A szakszervezeti szövetségként való elismerés számukra azt jelentette, hogy ezzel már a Nemzeti ILO Tanács és a Nemzeti Gazdasági és Társadalmi Tanács (NGTT) tagjaivá váltak. A mai napig titok övezi, hogy a többi konföderáció miért fogadta el „néma tiltakozással” az egészségügyi szakszervezet új státuszát. Olyan véleményeket hallani, hogy a szabályok szigorú értelmezés szerinti betartása következményekkel járhatott volna az eddig elismert konföderációk státuszára nézve. Az egyik követelmény ugyanis azt írja elő, hogy egy konföderációnak több ágazatban is rendelkeznie kell képviseléssel.

A Munkástanácsok Országos Szövetségében (MOSZ) is átalakult a belső struktúra. Bár a MOSZ hosszú időn át az ipari ágazatban és főként a nehéziparban aktív üzemi szakszervezetek szövetségének számított, a szervezet súlypontja időközben áttevődött a közszolgáltatások területére. A Munkástanácsok alapszervezetei ugyanúgy jelen vannak a büntetés-végrehajtási intézetekben, a tűzoltóságnál, a pénzügy és a vám területén, mint ahogyan az állami közszolgáltató vállalatoknál (szállítás, vízszolgáltatás, posta), az egészségügyben és a kereskedelmi ágazatban. Ezzel szemben a Munkástanácsok jelentősége csökkent a fém-, építő- és faiparban, valamint az olajbányászatban. Ezen iparágak csökkenő kapacitásai kedvezőtlenül befolyásolják az ott működő üzemi szakszervezetek helyzetét.

¹ <http://birosag.hu/allampolgaroknak/civilszervezetek/civil-szervezetek-nevjegyzeke-kereses>

1. táblázat: Áttekintés a jelenleg is létező szakszervezeti konföderációkról*

Konföderáció	Tagság
ÉSZT – Értelmiségi Szakszervezeti Tömörülés	27 000 (2013: 37 289)
LIGA Szakszervezetek	100 200 (2013:110 000)
MASZSZ – Magyar Szakszervezeti Szövetség	104 461 (2013: ASZSZ/90 000; MSZOSZ/186 000)
MOSZ – Munkástanácsok Országos Szövetsége	53 112 (2013: 50 000)
SZEF – Szakszervezetek Együtműködési Fóruma	65 000 (2013: 90 000)
MSZ EDDSZ – Magyarországi Munkavállalók Szociális és Egészségügyi Ágazatban Dolgozók Demokratikus Szakszervezete	n.a.

*A konföderációk saját adatai, részletes adatokat lásd a Mellékletben.

2. Integráció és dezintegráció – Ellentétes irányzatok egyidejű megjelenése

„Bár szükség lenne a szakszervezetek nagyobb fokú integrációjára, mégis ennek ellenkezőjét tapasztaljuk. Az üzemi szakszervezetek kilépnek a nagyobb ágazati szakszervezetekből, önállósítják és függetlennek nevezik magukat”, panasolja László Zoltán, a Vasas Szakszervezet alelnöke, és ezzel nemcsak a szomszédos Csehországban és Szlovákiában megfigyelhető tendenciára utalt, amelyek keretében a járműipari szakszervezetek kiválnak ágazati szervezeteikből. „Független”, „szabad” vagy „demokratikus” – a rendszerváltás idején ezekkel a jelzőkkel illették magukat az újonnan létrejött szakszervezetek annak érdekében, hogy megkülönböztessék magukat a pártállami szervezeti struktúráktól. Ma ez főként azt jelenti, hogy ezek a szakszervezetek nem kötődnek egyetlen konföderációhoz sem és – talán – pártpolitikailag is semlegesek, ahogy ezt a győri Audi Hungária Független Szakszervezet képviselői is megerősítik. A jelentékeny taglétszámmal rendelkező üzemi szakszervezeteket aligha tarthatja vissza az az érvelés, hogy függetlenségük következtében nem vehetik igénybe az ágazati szakszervezetek szakmai és gazdasági háttérét, mert maguk az ágazati szakszervezetek sem rendelkeznek már kielégítő mértékben ezzel a háttérrel.

Azt azonban korántsem állíthatjuk, hogy valamennyi függetlenként létrejött szakszervezet távol szeretné magát tartani a konföderációktól. A magyarországi rendszerváltás idején a villamosenergia-ipari ágazat kivált a VASAS Szakszervezetből és önálló lett, azonban néhány év elteltével ismét csatlakozott egy szakszervezeti szövetségéhez. Majd egy évtizeddel ezelőtt az Autonóm Szakszervezetek Szövetségéből (ASZSZ) átléptek a LIGA Szakszervezetekbe, többek között azért, hogy az ágazatban létrejött kisebb szervezetekkel együtt létrehozzák az Egyesült Villamosenergia-ipari Dolgozók Szakszervezeti Szövetségét (EVDSZ).

Hasonló utat járt be a Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezete (MTSZSZ), amely a rendszerváltást követően alakult újjá, miután 1949-ben kényszerűen beolvadt a pártállami SZOT szakszervezeti szövetségbe, és tagsága integrálódott a 19 ágazati szakszervezet tagságába. Rövid idő elteltével a MTSZSZ is úgy döntött, hogy csatlakozik egy konföderációhoz, először az ÉSZT-hez (Értelmiségi Szakszervezeti Tömörülés), később pedig a LIGA Szakszervezetekhez.

Az Audi Hungária Független Szakszervezet (AHFSZ) története a fentiekől teljesen eltérő, mert az üzemi szakszervezet napjainkig sem

tanúsít érdeklődést a konföderációs tagság iránt. Az AHFSZ 1996-ban 200 taggal kezdte meg munkáját a három évvel korábban Magyarországon letelepedett vállalatnál, ráadásul a VASAS Szakszervezet versenytársaként, amely akkor már jelen volt a vállalatnál. A két szakszervezet között többször nagyon súlyos konfliktusok alakultak ki, amelyeket a munkáltató képes volt saját előnyére kihasználni, elkerülve ezzel egy kollektív szerződés megkötését. Néhány év elteltével a két szakszervezet fokozatosan belátta, hogy közös eredmények csak együttműködés révén érhetőek el. Az AHFSZ ma már úgy ítéli meg, hogy a szűk keretek között változó taglétszámmal rendelkező VASAS üzemi szakszervezettel fenn tartott kapcsolata „nagyon jónak” tekinthető. Az „eltérő szervezeti kultúra és mentalitás” azonban még mindig útját állja a két szervezet közötti – az együttműködés jelenlegi szintjét meghaladó – közeledésnek. Az időközben 7.400 főre növekedett tagságának – és a hazai körülmények között kivételesen magasnak számító 63 százalékos szervezettségi szintnek köszönhetően – az AHFSZ valószínűleg az ország legjelentősebb önálló, ágazatoktól és konföderációktól független üzemi szakszervezete. Összehasonlításként, a szentgotthárdi Opel gyár munkavállalóinak csupán harmada szakszervezeti tag, de az országos átlagot alapul véve ez az arány még mindig nagyon jónak számít.² Nemzetközi szinten az AHFSZ az Intersoli tagja. Az Intersoli a VW konzernben működő érdekképviselői fórum, amely koordinálja a kelet-európai együttműködést. Minden üzemegység 4 képviselőt küldhet a szervezetbe. Magyarországról az AHFSZ 3 képviselőt, a VASAS 1 képviselőt delegál.

Az AHFSZ-től elröven, amely kizárólag az Audi Hungária munkavállalói érdekképviselőtének tekinti önmagát, az MCDSZ-nek (Multinacionális Cégek Dolgozóinak Szakszervezete) az a célja, hogy a külföldi tulajdonban lévő vállalatoknál lévő üzemi szakszervezetek szövetségékként működjen.

Az MCDSZ 2008 novemberében alakult meg, amikor már Magyarországon is érezhetőek vol-

tak a globális gazdasági és pénzügyi válság hatásai. Tevékenységét a politikai pártok és a munkáltatók befolyásától függetlenül kívánja ellátni, és lényegében a „dolgozók részére professzionális érdekvédelmi megoldásokat” szeretne nyújtani. Az MCDSZ „Szakszervezet 4.0”-ként hirdeti önmagát, amelynek tagjai nem azt kérdezik, hogy „a szakszervezet mit nyújt részükre, hanem arra a kérdésre keresik a választ, hogy a szakszervezeti tagok mit tudnak közösen elérni”. Az MCDSZ-hez eddig összesen 20 alapszervezet csatlakozott a járműipari, a szállítási és közlekedési, valamint a kereskedelmi ágazatokból. A VASAS eléggé kiegyensúlyozottnak látja az MCDSZ-hez fűződő viszonyát, mert a szakszervezet nem azokban az üzemekben próbál pozíciókat kiépíteni, ahol a VASAS már jelen van. Az MCDSZ egyedül az FNV-vel, a legnagyobb holland szakszervezeti szövetséggel tart fenn nemzetközi kapcsolatokat.³

Természetesen más szakszervezetek is törekednek arra, hogy a versenyszférában újonnan létrejövő vállalatoknál meg tudjanak jelenni. Ehhez néha azt az utat választják, a VASAS szakszervezethez hasonlóan, hogy a győri autóipari klaszterhez tartozó beszállítóknál próbálnak kampányolni az ott működő független szakszervezetek megnyerése érdekében. Vannak azonban olyan üzemi szakszervezeti csoportok is, amelyek már a struktúrák kiépítésének korai szakaszában keresik a kapcsolatot egy konföderációval. Ez figyelhető meg jelenleg a Vodafone esetében. Az üzemi szakszervezet, amely „a Vodafone-csoporthoz tartozó vállalatoknál foglalkoztatott munkavállalók gazdasági és szociális helyzetét akarja jobbra tenni”, azzal a kéréssel fordult a LIGA Szakszervezetekhez, hogy szakmai tapasztalataik és az érdekvédelmi munkával kapcsolatos szaktudásuk révén támogassák a fiatal szervezet további fejlődését. Természetesen az anyavállalat szakszervezetével is szívesen felveszik a kapcsolatot, ám úgy látják, hogy a külföldi tapasztalatok csak feltételeesen alkalmazhatók a magyar körülmények között.⁴

3 www.mcpsz.hu

4 Szakszervezeti csoport a Vodafone-nál, 2017. 10.16., <http://www.liganet.hu/page/201/artID/9635/html/szakszervezeti-csoport-a-vodafone-nal.html>

2 <http://9970.hu/2018/02/eljott-a-szakszervezetek-ideje>, 2018.02.21.

3. Látens konfliktusok a plurális szakszervezeti intézményrendszerben

A csúcsra járatott magyar szakszervezeti pluralizmus következményeként az egymással versengő szereplők közötti együttműködés, valamint a kormánnyal és a munkáltatókkal szemben folytatott közös érdekképviseleti munka folyamatosan változó próbatételekkel néz szembe. Habár idővel a szakszervezetek közötti feszültségek szerencsére egyre kevésbé élesek és kíméletlenek, azonban ezeket mégsem sikerült teljesen megszüntetni. A kemény munkával felépített kölcsönös bizalom még mindig ingatag alapokon nyugszik, és adandó alkalommal az érdekek, a mentalitás vagy szervezeti kérdések vélt vagy valós eltérő értelmezése miatt a konfliktusok újra felélednek. Ide sorolható az a két konfliktus is, amely 2017 őszén jóformán azonos időben az Európai Szakszervezeti Szövetség két magyar konföderációs tagja között robbant ki.

A Magyar Szakszervezeti Szövetség (MASZSZ) a televízióban kritikusan nyilatkozott arról, hogy a Munkástanácsok állítólag tárgyalásokat folytat a kormánnyal 'stratégiai különmegállapodások' megkötéséről, amelybe a többi szakszervezetet nem vonták be. Kordás László, a MASZSZ elnöke részéről elhangzott figyelmeztetés – „az érdekképviselet egységét nem szabad megbontani”⁵ – ugyan megalapozott, és ezt a többi szakszervezeti vezető is osztja, azonban a szakszervezeti pluralizmus közepette mindig korlátokba ütközik, ha a vetélkedés és a versengés kerül előtérbe.

A SZEK-nek, a közszolgálati szakszervezeteket tömörítő szövetségnek, amely a közszolgálatban tapasztalható tarthatatlan bérszínvonal felülvizsgálatát és megoldását követeli, nem tettek a Versenyszféra és a Kormány Állandó Konzultációs Fórumán (VKF) meghozott bérpolitikai döntések, mert álláspontjuk szerint a közszolgálat nem rendelkezik kellő képviselővel

5 Kordás László: Az érdekképviselet egységét nem szabad megbontani, 2017.10.28., <https://szakszervezetek.hu/hirek/12176-kordas-laszlo-az-erdekképviselet-egyseget-nem-szabad-megbontani>

ebben a testületben, és emiatt az ágazatban dolgozó 690 000 munkavállaló érdekei nem érvényesülnek.⁶

„A rendkívül represszív politikai környezetben” működő szakszervezeti szövetségek közötti véleménykülönbségek természetesen a kormány számára kedvező helyzetet teremtenek. Ezért rendkívül örvendetes „az a folyamat, amely ezen a téren az utóbbi időben beindult, nevezetesen, hogy a középszinten (ágazati szint) elhelyezkedő szakszervezeti szövetségek horizontális együttműködési csatornákat építenek ki és próbálnak működtetni éppen annak érdekében, hogy az azonos helyzetű munkavállalókat képviselve közösen lépjenek fel egy-egy ágazat, szakma munkavállalóinak érdekében.”⁷ Erre vélhetően az „Akciószövetség a járműiparban” tekinthető a legaktuálisabb példának, amely az elmúlt évben bértárgyalásokkal összefüggésben jött létre, és következő lépésként a szakszervezeti bizalmiak továbbképzését tervezi. Az akciószövetség tagjai az Audi, a Mercedes, az Opel, a Lear és a Bosch szakszervezetei.⁸ A múltban hasonlóan szoros együttműködés jött létre a különböző szakszervezeti szövetségekhez tartozó szakszervezetek között a vasúti és energetikai ágazatban.⁹ Mindazonáltal nem minden szakszervezet üdvözli az „Akciószövetség a járműiparban” kezdeményezést, amely például a VASAS Szakszervezet részéről nemcsak kételyt, hanem nyílt ellenkezést váltott ki. Lehetséges, hogy a VASAS attól tart, hogy az akciószövetség egy önálló járműipari szakszervezeti tömörülés kiindulási pontjává válhat.

6 A közszolgálat számára a minimális bértarifa három lépcsős legyen, 2017.10.30., <http://szef.hu/hirek/20171030-3>

7 Berki Erzsébet: A szakszervezeti mozgalom jövője, 2017.07.02., <https://szakszervezetek.hu/hirek/10754-berki-erzsebet-a-szakszervezeti-mozgalom-jovoje>

8 http://www.ahfsz.hu/uploads/dokumentumok/ahfsz_hirek_2017.11.pdf

9 Magyarország szakszervezetei mozgásban. Kísérlet az erők koncentrálására, Friedrich Ebert Stiftung, (Rainer Girndt), 2013. július, 5 és 14 oldal

4. A taglétszám „mélyrepülése”

„Erős szakszervezetek – magas bér”¹⁰ és „Csökkenő taglétszám – alacsonyabb bérek”¹¹ szerepelt a *Népszava* napilap 2017. júliusi, illetve szeptemberi számaiban megjelent cikkek címében¹². A cikkek azzal a magyar szakszervezetek létét fenyegető problémával foglalkoztak, amely az 1988/89-es rendszerváltozás óta jelen van. Ugyanis ebben az időben kezdődött el a szakszervezeti taglétszám csökkenése, amelyet a mai napig nem sikerült megállítani.

A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) legutóbbi adatfelvétele szerint 2015. második negyedévében a szakszervezeti szervezettség 9 százalékos volt, és ezzel átlépett az egyszámjegyű tartományba. Újabb adatok szerint, amelyek állítólag szintén a Központi Statisztikai Hivaltól érkeztek, a szervezettség már csak 8 százalékos. A KSH 2009-ben 12 százalékos arányt mért, míg 2004-ben a munkavállalók 16 százaléka, 2001-ben pedig még a munkavállalók 19,7 százaléka jelentette ki, hogy szakszervezeti tag.

Egyébiránt cáfolat is érkezett a Központi Statisztikai Hivatal adataira. Székely Tamás, a VDSZ elnöke és a Magyar Szakszervezeti Szövetség (MASZSZ) alelnöke azt vetette a Hivatal szemére, hogy hibás referenciaértékek alapján végezte el számításait. A statisztikusok kereken 4,4 millió munkavállalót vettek alapul, holott le kellett volna vonniuk azt a 200 000 dolgozót, akik közfoglalkoztatási programokban dolgoznak és további körülbelül 500 000 külföldön dolgozó magyar polgárt. Ezen számítási mód alapján a szakszervezeti tisztségviselő szerint a szervezettségi szint 12 százalék. Csakhogy még ez a számítási módszer sem változtat alapvetően azon, hogy a magyar szakszervezetek taglétszáma csökken.

10 Erős szakszervezet-magas bér- *Népszava*, 2017.07.01., <http://nepszava.hu/cikk/1133426-eros-szakszervezet--magas-ber>

11 Kunert Annamária – Veres Máté: Csökkenő szakszervezeti tagság – alacsonyabb bérek – *Népszava*, 2017.09.30., <http://nepszava.hu/cikk/1141806-kunert-annamariaveres-mate-csokkeno-szakszervezeti-tagsag-alacsonyabb-berek>

12 Legnagyobb múltira visszatekintő, 1877-ben alapított magyar politikai napilap. 1948-ig a Magyar Szociáldemokrata Párt (MSZDP) lapja, majd 1989-ig a pártállami szakszervezetek lapja. A *Népszava* jelenlegi tulajdonosa egy svájci médiakonzern.

A helyzet drámaisága még inkább nyilvánvalóvá válik akkor, ha a Magyar Szakszervezeti Szövetség (MASZSZ) 2017. évi taglétszámát összehasonlítjuk a Friedrich Ebert Stiftung 2013-as¹³ tanulmányában szereplő adatokkal. Röviddel az összeolvadás előtt az ASZSZ és az MSZOSZ konföderációk saját taglétszámukat 90 000 tagra, illetve 186 000 tagra becsülték, tehát összesen 276 000 tagra, ebből négy évvel később épphogy 104 461 tagot sikerült megőrizni. A két másik nagy konföderáció, a LIGA Szakszervezetek és a SZEFG ugyanabban az időszakban elvesztették tagságuk 10 százalékát, illetve harmadát.

Még a VASAS Szakszervezet, amely a megkérdezett szakszervezetek közül egyedülként állítja, hogy évente 2000 – 4000 új tagot regisztrál, sem képes taglétszámának bővülésével kiegyenlíteni a 2012 és 2017 között bekövetkezett csökkenést – a taglétszám ebben az időszakban 23 645-ről 19 712 főre csökkent. A VASAS többek között az IG Metall szakszervezettel közös együttműködési projekt, a Transznacionális Partnerségi Iroda (TPI) keretében próbálja feltartóztatni ezt a csökkenő trendet. Az első projektiroda 2016 elején Győrben főállású munkatársakkal kezdte meg a munkát, és célterülete az Audi Hungária gyár körül kialakult járműipari klaszter. Ezt követően 2017-ben megnyitották a második projektirodát Kecskeméten, a Mercedes magyarországi üzemegységének városában. „Ez a képzési és tanácsadó szervezet a VASAS-hoz tartozó szakszervezeteket és üzemi tanácsokat segíti abban, hogy jobb munkakörülményeket, és az érdekképviseletek számára nagyobb részvételi lehetőséget harcoljanak ki, különös tekintettel a német járműgyártó konszernnek telephelyein és a beszállító üzemekben működő érdekképviseletekre.”¹⁴ A projektiroda egyik legfontosabb feladata az Organizing módszer alapvetéseinek átadása, mivel az üzemi szakszervezetek és az üzemi tanácsok számos beszállítónál gyengék vagy egyáltalán nem léteznek.

13 „Magyarország szakszervezetei mozgásában. Kísérlet az erők koncentrációjára”, a Friedrich Ebert Stiftung tanulmánya (Rainer Girndt), 2013. július

14 <https://www.magazin-mitbestimmung.de/artikel/Gegen+die+Machtlosigkeit+in+Ungarns+Autofabriken@7gNpamWpRiCL79S4hM7igA?issue=0mRwhZToQKuFhcZJUyLs%2BQ>

A Pedagógusok Szakszervezete (PSZ), amely 25 367 fő taglétszámának köszönhetően az egyik legnagyobb magyar ágazati szakszervezet, elvesztette tagságának harmadát. Ezzel szemben a Vegyipari Dolgozók Szakszervezete (VDSZ) majdnem stabilan tudta tartani a taglétszámot. Ennek talán az a magyarázata, hogy ez az ágazati szakszervezet jobban uralja saját szervezési területét, mint más ágazatokban működő szakszervezetek. Úgy hírlírik, hogy az ágazatban csak négy vállalatnál vannak jelen más szakszervezetek is, amelyek közül három a LIGA-hoz és egy pedig a Munkástanácsokhoz tartozik. Újabb szakszervezeti tagok megnyerésének legfontosabb feltétele a szakszervezet sikeres működése. A közelmúltban két vegyipari vállalatnál bekövetkezett munkaügyi konfliktust követően, amelynek során a szakszervezet érvényt tudott szerezni követeléseinek, körülbelül 400 munkavállaló lépett be a VDSZ alapszervezeteibe.

5. A szervezettségi szint csökkenésének okai és az erre adott válaszok

A magyar szakszervezeti mozgalom szervezeti szintjében bekövetkezett csökkenés okainak kutatása során a világszerte felismerhető tényezők mellett Közép- és Kelet-Európa regionális sajátosságai, valamint speciális magyar okok is előtérbe kerültek¹⁵. A hagyományos nagyipar hordereje Magyarországon is erőteljesen csökkent. Ennek következtében a szakszervezetek elvesztették legfontosabb bázisukat. Míg 1990-ben a foglalkoztatottak csak 46,9 százaléka dolgozott a szolgáltatások területén, addig 15 évvel később ez az arány már 64 százalék volt és tovább növekedett. A szolgáltatási ágazatban jellemzően kis- és közepes méretű vállalkozások vannak jelen, amelyeknél a szakszervezeteknek sokkal nehezebb tagokat toborozni és struktúrákat kialakítani. A struktúraváltás következtében Magyarországon is terjednek az atipikus foglalkoztatási formák, mint például a részmunkaidős foglalkoztatás, távmunka, kölcsönzött munka-

vállalók foglalkoztatása stb. Bár ebből a szempontból Magyarország még mindig lényegesen elmarad az EU átlagtól, mégis elmondható, hogy a részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya 2000 és 2015 között 2,3 százalékkal növekedett. Viszont azt már korántsem állíthatjuk, hogy a szakszervezetek képesek lettek volna alkalmazkodni ehhez az új célcsoporthoz.

A közép- és kelet-európai országokban a szakszervezetekről kialakult negatív kép – az érdekképviseltek a rendszerváltozást megelőzően „transzmissziós szíjként” közvetítették az állampárt érdekeit és üzeneteit – tovább rontotta a szakszervezetek presztízsét. A szakszervezetek még a rendszerváltozást követően megváltozott politikai, gazdasági és társadalmi feltételek közepe sem tudtak megszabadulni attól a bélyegtől, hogy egy letűnt rendszer maradványai. Ez a szerény presztízs szintén hozzájárult a szakszervezetek csökkenő társadalmi támogatottságához, miután a szakszervezetek az 1990-es évek első nagy privatizációs hullámában nem tudtak kielégítő mértékben megfelelni tagjaik elvárásainak.

A magyar szakszervezeti mozgalomban – amely elég gyakran sokkal inkább saját magával, mint az érdekképvisellett volt elfoglalva – megjelenő erős széttöredezetttség a rendszerváltozás utáni kormányok számára kedvező helyzetet teremtett. Egy cselekvőképes és akcióképes szakszervezeti mozgalom esetleg eljehethette volna a potenciális külföldi tőkebefektetéseket. „Az állandó tagvesztés és a társadalmi támogatás folyamatos csökkenése következtében a szakszervezetek egyre inkább rákényszerültek arra, hogy a mindenkor kormányok politikájával való kiegyezés és a velük való konfrontáció között lavírozzanak.”¹⁶ Legitimitásuk és működési feltételeik jobbításáért cserébe a szakszervezetek gyakran olyan kompromisszumokat is elfogadtak, amelyeket aligha tudtak elfogadtatni a munkavállalókkal.

A nyilvánosság előtt meggyengült tekintélyük megerősítése érdekében a szakszervezetek

¹⁵ Szakszervezeti szervezettség – lecsúszás és emelkedési stratégiák – Új Egyenlőség, 2017.01.22., <http://ujegyenloseg.hu/author/pasztoy-andras/>

¹⁶ Pásztóy András: Szakszervezeti szervezettség – lecsúszás és emelkedési stratégiák, 2017.01.22., <http://ujegyenloseg.hu/szakszervezeti-szervezettség-lecsúszás-es-emelkedési-strategiak/>

gyakran számukra is szokatlan módszerekhez folyamodtak, amelyekkel arra kívánták felhívni a figyelmet, hogy készek az üzemi környezeten kívül is felelősséget vállalni a társadalomért. Így a Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezete (MTSZSZ) véradási akciókat szervezett, és el tudta érni, hogy a résztvevők számára a kollektív szerződésben biztosítsák a külön szabadság szabályozását. A szakszervezet ezen kívül nyári táborokat szervez szegénységben élő családok gyermekei számára, és ruhagyűjtésekkel támogatja az arra rászorulókat. Az MTSZSZ nem szervezett dolgozók részére is szervez ingyenes látásvizsgálatokat. Végül, de nem utolsósorban segítséget biztosít az online álláspályázatokon résztvevőknek abban, hogy megfelelő formában állítsák össze a pályázati anyagaikat. Az akciókat övező komoly médiavisszhang ellenére valószínűleg nemcsak ezekkel a lépésekkel magyarázható, hogy az MTSZSZ szokatlanul nagy mértékben tudta növelni tagságát, hiszen a szakszervezet 2011. január elsején 7000 regisztrált taggal, míg 2017. január elsején már 12 128 taggal rendelkezett.¹⁷

A legtöbb magyar szakszervezet a „szolgáltató szakszervezeti modell” megvalósítására törekszik, amelynek keretében vonzó szolgáltatási kínálatot próbálnak meg új tagokat megnyerni. A hagyományos szakszervezeti feladatokat, mint például jogsegély, kedvezményes pihenési lehetőségek, szolidaritási alap, időközben már különféle kedvezménykártyák egészítik ki, amelyek vásárlási lehetőségek, bank és pénzügyi szolgáltatások kedvezményes igénybevételét teszik lehetővé. A LIGA Szakszervezetek kezdeményezték először, hogy ezeket a szolgáltatásokat összeköti a tagsági kártyával. A Magyar Szakszervezeti Szövetség (MASZSZ) is ezt a példát szándékozik követni.

A Magyarországon elterjedt „szolgáltató szakszervezeti modell” kritikájaként egyrészt elhangzik, hogy a kínált szolgáltatások nem differenciálnak kellőképpen a tagok kora, neme és

képzettségi szintje szerint. Másrészt hiányzik egy hatékony képzési és karrier tanácsadás, valamint a felelős beosztásokban dolgozó munkavállalók egyéni igényeire szabott karrier és szakmai életút tanácsadásának támogatása. Mindamellet sokan attól is óvnak, hogy a szakszervezeti munka során nagyobb hangsúlyt kapjon a kínált szolgáltatások vonzó jellege, mint maga a szakszervezeti érdekképviseleti munka hatékonysága és ebből származó reklámhatása.¹⁸ Ámde a korlátozott anyagi források és az általában alacsonyan tartott személyzeti létszám miatt a legtöbb szakszervezet esetében ezek a tevékenységek amúgy is szűk keretek közé szorulnak. Ezzel összefüggésben az egyik konföderáció képviselője elpanaszolta, hogy nem képesek tartósan biztosítani a jogsegély szolgáltatást, mert nem tudják finanszírozni a jogász fizetését.

Az Audi Hungária Független Szakszervezet esetében közismert, hogy képviselői felkeresik a képzési intézményeket, és beszélnek az ott tanuló fiatalokkal. A tagszervezés érdekében az ifjúság körében népszerű információs csatornákat is használják.¹⁹

6. A „tipikus magyar szakszervezeti tag”

A leírtak alapján feltehető a kérdés, hogy manapság Magyarországon ki dönt úgy, hogy csatlakozik egy szakszervezethez. A LIGA Szakszervezetek egy 2015-ben megjelent tanulmányban „erősen általánosító” választ próbált adni erre a kérdésre: a „tipikus szakszervezeti tag” felsőfokú végzettségű, a közsférában (vagy a magán-szférában a villamosiparban) közép vagy nagy szervezetnél főállásban, teljes munkaidőben, munkaszerződéssel foglalkoztatott, negyven évesnél idősebb, megyei jogú városban élő, Nyugat-Dunántúlon dolgozó alkalmazott.²⁰

¹⁸ Pásztóy András: Szakszervezeti szervezethez – lecsúszás és emelkedési stratégiák – Új Egyenlőség, 2017.01.22., <http://ujegyenloseg.hu/author/pasztoy-andras/>

¹⁹ Szentgotthárd – Remek alkalom, hogy lépjen a szakszervezet / VAOL

²⁰ Kelemen Melinda: Szakszervezeti taglétszám Magyarországon, 2016. 05. 24., http://www.liganet.hu/news/9210/Szakszervezeti_ltszm.pdf

¹⁷ Beszámoló a Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezet 2012-2017.évi tevékenységéről, 2017. április 6., és beszélgetés Buzásné, Putz Erzsébet elnökkel, Budapest, 2017.10.4.

Ugyanez a kutatás azt is kimutatta, hogy a 2001 és 2015 közötti időszakban a szakszervezeti szervezettségi szint csak három ágazatban – villamosenergia-ipar, gázszolgáltatás és klimatizáció – tudta többé-kevésbé megőrizni stabilitását. Ezzel szemben minden más ágazat látványos

tagvesztést volt kénytelen elkönyvelni, amely több esetben olyan súlyos volt, hogy a tényleges érdekvépviseleti munka csaknem lehetetlenné vált. Ez főként a kommunikációs és informatikai ágazatot, a szálloda- és vendéglátóipari, valamint a mezőgazdasági és erdészeti ágazatokat érintette.

2. táblázat: A szakszervezeti tagság változása nemzetgazdasági ágazatonként 2001–2015 (%)²¹ oké

Nemzetgazdasági ágazat	2001	2004	2009	2015	2015/2009 %	2015/2001 %
Mezőgazdaság	6,0	10,1	3,9	1,4	-64,1	-76,8
Bányászat	30,1	37,6	23,9	16,7	-30,0	-44,4
Feldolgozó ipar	15,8	14,6	10,0	7,8	-22,2	-50,6
Villamosenergia-ipar	30,0	31,5	29,7	29,0	-2,3	- 3,4
Vízszolgáltatás, Szennyvíz...	24,8	25,0	20,7	12,3	-40,7	-50,3
Építőipar	3,8	4,1	2,4	2,0	-18,3	-47,9
Kereskedelem	7,1	5,3	2,8	3,3	-17,8	-53,7
Szállítás	40,0	34,2	27,5	22,3	-19,0	-44,2
Szálláshely – vendéglátás	4,4	4,1	0,6	0,9	-43,6	-79,6
Információ, kommunikáció	20,2	16,4	2,9	1,2	-58,3	-94,0
Pénzügy, biztosítás	16,2	12,3	11,4	7,0	-38,6	-56,9
Ingatlanügyletek	7,0	5,5	5,2	2,2	-57,7	-68,6
Tudomány, műszaki tevékenységek	8,6	6,7	3,2	3,2	1,4	-62,9
Adminisztratív tevékenységek	11,8	9,3	3,0	3,2	6,3	-73,0
Közigazgatás, védelem	29,3	26,0	22,4	10,7	-52,3	-63,5
Oktatás	39,4	29,3	23,9	19,0	-20,6	-51,8
Egészségügy, szociális szolgálatok	33,8	26,3	20,0	17,7	-11,7	-47,6
Művészet, szórakoztatás	12,8	14,2	4,5	8,1	-44,2	-36,7
Egyéb	12,0	12,9	6,4	1,8	-71,9	-85,0
Összesen	19,7	16,9	12,0	9,0	-24,7	-54,3

Forrás: Neumann László/ Kelemen Melinda

21 Kelemen Melinda: Ugyanott. http://www.liganet.hu/news/9210/Szakszervezeti_itszm.pdf

7. A szakszervezetek mozgástere az „illiberális államban“

A rendszerváltozást követően a Visegrádi-országokban, így Magyarországon is nem halmozódott fel említésre méltó nagyságrendű belföldi tőke. A régiót sokkal inkább a transznacionális vállalatok tőkeimportja jellemezte, amely főként a feldolgozó ipar exportorientált ágazataiban jelent meg. A rendkívül gyenge belföldi tulajdonosi réteggel rendelkező specifikus iparszerkezet –, amint erre Greskovits Béla magyar politológus rámutat –, következtében nem valósulhatott meg érdemi állami koordináció. A helyzetre az is jellemző volt, hogy a szakszervezetek ezekben az országokban csak alárendelt szerepet játszottak. „Ezért viszonylag könnyű volt az 1990-es évek közepén a neoliberalis elképzeléseknek megfelelően az érdekegyeztetés és érdekköordináció intézményeit leépíteni, amelyek a 1990-es évek elején ugyan létrejöttek, de nem tudták magukat konszolidálni.”²² Azonban 2010-ig a mindenkori kormányok tiszteletben tartották a tripartit Országos Érdekegyeztető Tanács (OÉT) törvényben garantált munkáját. A kormány, a munkáltatói képviselet és a szakszervezetek részvételével zajló társadalmi párbeszéd a 2010. áprilisi emlékeztető parlamenti választásokat követően változott meg.

Öt hónappal később, kétharmados parlamenti többség birtokában Orbán Viktor miniszterelnök a munkáltatók és a szakszervezetek képviselőivel tartott első találkozó során félreérthetetlenül kijelentette, hogy az „érdekegyeztetés jelenlegi formája nem tekinthető kőbe vésettnek”. Nem tud elfogadni olyan szereposztást, mely szerint „Önök képviselik a munkáltatókat, ill. a munkavállalókat és mi pedig önmagunkat, hiszen mi képviseljük a magyar választók választásokon kinyilvánított akaratát, amelyben ott van a munkaadók és a munkavállalók akarata, (...) tehát ránk nemcsak mint a kormánypárt képviselőire tekintsenek, hanem mint a választópolgárok képviselőire”.

22 Magyarország elrontott kapitalizmus modellje – Új Egyenlőség, 2017.07.31., Stúdióbeszélgetés Pogácsa Zoltán-Greskovits Béla, <http://ujegyenloseg.hu/magyarorszag-elrontott-kapitalizmusmodellje/>

Orbán az áprilisi parlamenti választásokon megnyilvánult választói akaratot ennek megfelelően felhatalmazásként és megbízásként értelmezte, hogy mindent megkérdőjelezzon, ami korábban érvényben volt. Ez vonatkozott az Országos Érdekegyeztető Tanács által korábban megkötött megállapodásokra is, amennyiben ezek nem illeszkedtek a kormány elképzeléseihez.²³

Azzal, hogy kevés tiszteletet tanúsított munkáltatói és munkavállalói szövetségekkel szemben Orbán Viktor, kiváló példát szolgáltatott a „demokratikus illiberalizmusra”, amelyet időközben az állami doktrína szintjére emelt. Azzal, hogy a miniszterelnök kifejezte közömbösségét a társadalmi érdekek közötti igazságos egyensúly megteremtése és a politikai alternatívákról szóló párbeszéd iránt, visszaigazolta azt, amit Ivan Krastev, bolgár politikatudós és politikai tanácsadó a populista és radikális pártokról mondott: ezek „nem egyszerűen pártok; ezek alkotmányos mozgalmak. Olyasvalamit ígérnek a választóknak, ami egy liberális demokráciában kizárt: a győzelem érzését, amely ... megengedi a többségnek, hogy mostantól azt tegye, ami nekik tetszik.”²⁴

8. Irányított konzultáció nyitott érdekegyeztetés helyett

Kijelenthetjük, hogy a közvetítő szintek, és ide tartozik a nyílt társadalmi párbeszéd is, nem illeszkedtek Orbán Viktor által ebben az időszakban célként kitűzött „Nemzeti Együttműködés Rendszer”-be. Ebben a rendszerben legjobb esetben is azon társadalmi területekről érkezett közvetítők közreműködésére számítanak, és azok munkáját értékelik, akik bértapsolóként szolgálnak a hivatalos politikát. A 2010. évi választásokat követően a szociális partnerekkel való első találkozó során a kormányfő egyértelművé tette, hogy „az érdekegyeztetés jelenlegi formája nem tekinthető kőbe vésettnek”. Elképzelése szerint, az érdekegyeztetés eddigi formáit a jövőben csu-

23 <http://www.liganet.hu/contents/printwindow.jsp?id=1&main=5667>

24 Ivan Krastev, *Europadämmerung*, Berlin 2017, 89 oldal

pán a „nemzeti konzultáció”²⁵ egyik részaspektusaként kezelik.²⁶ Ám ahogyan az nagyon hamar kiderült, mindez egyáltalán nem kötelező érvényű.

Az Országos Érdekegyeztető Tanács (OÉT) tevékenysége jogutód nélkül megszűnt. A szakszervezetek elfogadták az újonnan létrehozott Nemzeti Gazdasági és Társadalmi Tanácsot (NGTT), amely sokkal szélesebb összetétele és feladatköre miatt megközelítőleg sem tudta helyettesíteni a társadalmi párbeszédet a munka világában felmerült kérdésekkel kapcsolatban.

2012 februárjában a kormány felajánlotta a három általa elismert szakszervezeti szövetségnek és munkáltatói szövetségnek a „Versenyszféra és a Kormány Állandó Konzultációs Fóruma” (VKF) elnevezésű testület munkájában való részvételt, „miután a három szakszervezeti konföderáció vonakodva ugyan, de kifejezte egyetértését az új munkajog alapelveivel kapcsolatban”.²⁷ Bár ez a fórum nem jelentette a feloszlott OÉT újraalakítását megváltozott formában, de legalább eleget tett annak a szakszervezeti követelésnek, hogy a kormány aktívan vegyen részt a VKF-ben zajló megbeszéléseken.

9. További konzultációs fórum kialakulóban

Hat évvel később, 2018. február 12-én a VKF példáját követve megalakult egy konzultációs fórum az állami tulajdonban üzemeltetett közszolgáltató vállalkozások ágazatában. A fórum munkájában a VKF-ben képviselttel rendelkező három konföderáció – LIGA Szakszervezetek, Magyar Szakszervezeti Szövetség (MASZSZ) és a Munkástanácsok (MOSZ) – valamint az ágazatért felelős ágazati szakszervezetek vesznek részt. A munkáltatói oldalt a STRATOSZ, a Stratégiai és Közszolgáltató Társaságok Országos Szö-

vetsége, valamint az érintett vállalatcsoportok képviselik. A kormány képviseletében a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium és a Nemzetgazdasági Minisztérium vesznek részt a fórum munkájában.

A KVKF (Közszolgáltató Vállalkozások Konzultációs Fóruma) napirendjén prioritást kapnak az ágazat foglalkoztatási, munkaerőpiaci és jövedelempolitikai kérdései, de emellett a munkajoghoz, a szakmai képzéshez, a munkavédelemhez, valamint az ágazat gazdasági és szociális helyzetéhez kapcsolódó kérdések is szerepelnek a testület napirendjén.

A KVKF célja, hogy rendszeres tripartit tárgyalások révén hozzájáruljon a munkabéke fenntartásához. Az új testület tevékenysége nem érinti a Versenyszféra és a Kormány Állandó Konzultációs Fóruma, illetve a Nemzeti Gazdasági és Társadalmi Tanács feladat- és hatáskörét.²⁸ Ha teljesülnek a szakszervezetek elképzelései, akkor hamarosan hasonló konzultációs fórum jöhet létre az önkormányzati vállalatok számára.

A vasúton kívül az ágazathoz tartoznak a tömegközlekedés és szállítás, a víz- és energiaellátás, a posta és a telekommunikáció.

Mégha az a benyomás is alakult ki, hogy a szakszervezetek belenyugodtak az Orbán-kormány által meghatározott feltételekbe és körülményekbe, a Magyar Szakszervezeti Szövetség (MASZSZ) által a parlamenti választások kapcsán közzétett „Fehér könyv”,²⁹ amelyben a konföderáció megfogalmazza a jövődől kormányval szembeni elvárásait, kiválóan példázza, hogy a szövetség mélyen elégedetlen az érdekegyeztetés jelenlegi állapotával. A MASZSZ a „társadalmi párbeszéd újraindítását tartja szükségesnek”. Ezért a szakszervezeti szövetség számára döntő jelentőségűek a legszélesebb értelemben vett demokratikus politikai kultúra és a partnerségen alapuló kapcsolatok.

A társadalmi párbeszédet elősegítő intézmények létrehozásához fűződől szakszervezeti érdekek nem teljesen mentesek minden önösségtől, mert

25 A „Nemzeti Konzultáció” az Orbán-kormány által 2010-ben bevezetett, és azóta több alkalommal megtartott, közpénzekből finanszírozott kérdőíves megkérdezés bizonyos politikai kérdésekről. A kérdések olyan módon kerülnek megfogalmazásra, hogy azok alkalmasak legyenek a közvéleménynek a politikai napirend szerinti manipulálására.

26 Lásd Magyarország elrontott kapitalizmus modellje Id. mű.

27 A társadalmi párbeszéd mellőzése: Magyarország szakszervezeti mozgásban c. tanulmányban, 6. oldal

28 www.liganet.hu/news/9710/KVKF.pdf

29 Fehér könyv 58. oldal, http://dolgozoklapja.hu/kiadvany/Feher_konyv/

a konföderációk számottevő állami támogatást remélnek ettől a lépéstől, ahogyan ez az Országos Közszolgálati Érdekegyeztető Tanács (OKÉT) és a Versenyszféra és a Kormány Állandó Konzultációs Fóruma (VKF) esetében is történt. A konföderációk 2016. évi bevételeit összesítő táblázatból kiolvasható, hogy az összbevétel 60 százalékát állami támogatások alkották. Ezzel szemben a tagdíjbevételek és a gazdasági tevékenységből származó bevételek 10 százalékos aránya alacsonynak mondható. A tagdíjak nagyobb része az alapszervezeteknél marad (50–60 százalék), a fennmaradó összeg pedig az ágazati szakszervezetekhez kerül. Fontosak továbbá a projekt pályázatokból származó bevételek, amelyek az összbevétel 20 százalékát adják.³⁰

10. A módosított sztrájkjog elbizonytalanítja a szakszervezeteket

A magyar szakszervezetekről nem állítható, hogy a rendszerváltozást követően különösen nagy sztrájkaktivitást tanúsítottak volna. A sztrájk számukra az érdekérvényesítés „végső eszköze”, amit csak akkor szabad használni, ha a „tárgyalásos út” nem vezet kielégítő eredményre. Csak hogy a magyar szakszervezetek még ilyen helyzetekben is a legtöbb esetben legfeljebb a rövid távú figyelmeztető sztrájk eszközához nyúlnak. A legtöbb szakszervezet a krónikus pénzhiány okán ennél többre aligha lenne képes.

3. táblázat: Sztrájkok Magyarországon 1991–2016³¹

Év	Sztrájkok száma	A sztrájkban résztvevők száma	Kiesett munkaórák száma (1000)
1991	3	24 148	76,0
1992	4	1 010	33,0
1993	5	2 574	42,0
1994	4	31 529	229,0
1995*	7	172 048	1708,0
1996	8	4 491	19,0
1997	5	853	15,0
1998	7	1 447	3,0
1999	5	16 685	242,0
2000	5	26 978	1192,0
2001	6	21 128	61,0
2002	4	4 573	9,0
2003	7	10 831	19,0
2004	8	6 276	116,0
2005	11	1 425	7,0
2006	16	24 665	52,0
2007	13	64 612	186,0
2008	8	8 633	...

30 Kiss Ambrus: Szuverén-e a magyar szakszervezeti mozgalom, 2018.02.25. – *Új Egyenlőség*, <http://ujegyenloseg.hu/szuveren-e-a-magyar-szakszervezeti-mozgalom/>

31 http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qli051.html

Év	Sztrájkok száma	A sztrájkban résztvevők száma	Kiesett munkaórák száma (1000)
2009	9	3 134	8,6
2010	7	3 263	133,1
2011	1
2012	3	1 885	4,6
2013	1
2014
2015	2
2016**	7	39 101	270,5

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, sztrájkstatisztika
 *A pedagógus sztrájk részben becslésen alapuló adatai.
 **Az adatok becsléseket is tartalmaznak.

Habár ezek a feltételek valószínűleg a nemzeti-konzervatív Orbán-kormány számára is ismertek voltak, a 2010. évi „fülkeforradalmat” követően az első sikeres beavatkozás a szakszervezetek eszköztárába éppen az akkoriban liberálisnak számító sztrájktörvényt érintette. A módosított sztrájkjog restriktív kiegészítése, mely szerint a sztrájk során biztosítani kell a még elégséges szolgáltatás teljesítését, elbizonytalanítja a szakszervezeteket, mert egy munkaharc jogi következményei nehezen előreláthatóak, és a legrosszabb esetben akár a sztrájkoló szakszervezet létét is fenyegetheti.³²

11. Valóban lejárt a szakszervezetek kiszolgáltatottságának ideje?

A sztrájkjog módosítását követően a statisztika valóban azt mutatja, hogy a sztrájkok száma nagymértékben visszaesett, és ez a helyzet 2016-ig nem is változott. A szakszervezetek számára hátrányosan módosított jogszabály azonban csak részben indokolja ezt a trendet és azt az elkésztő tény, hogy a sztrájkaktivitás az évtized első felében elérte mélypontját. A magyar szakszervezetek „sztrájk absztinenciájának” okaiként gyakran említik a következőket: a munkavállalók kevés pozitív tapasztalattal ren-

delkeznek az érdekérvényesítéssel kapcsolatban, a letűnt kádári rendszer által tudatosan atomizált társadalom, valamint – ismét megemlíthető – az alacsony szakszervezeti szervezettség és a szakszervezetek csekély társadalmi presztízse, amely a szakszervezetek körében a „tanult tehetetlenséghez” hasonló viselkedést váltottak ki.³³ Ez a helyzet 2016 óta némileg megváltozott. Nemcsak a sztrájkakciók számának növekedése figyelhető meg, hanem a sztrájkoló dolgozók és a kiesett munkaórák száma is emelkedett.

Nagy visszhangot váltott ki az a figyelmeztető sztrájk, amelyet a VASAS Szakszervezet a gépjárművekhez biztonsági öveget előállító Autoliv sopronkövesdi üzemében a 2016 tavaszán szervezett, és amelyhez a vállalat 2500 dolgozójának csaknem fele csatlakozott. A sztrájk révén a szakszervezetnek 10 százalékos béremelést sikerült kiharcolnia. Egyébiránt az elmúlt három évtized során ez volt az első sztrájk a nyugat-dunántúli Győr-Moson-Sopron megyében. Akkoriban a VASAS Szakszervezet és a Munkástanácsok közösen szerveztek sztrájkot egy mezőgazdasági gépgyártó vállalatnál is.³⁴

2017 őszén még ennél is nagyobb médiaérdek-lődést váltott ki az angliai székhelyű nemzetközi

32 „A sztrájkjog ellehetetlenülése”: Rainer Girndt, Magyarország szakszervezetei mozgásában, 7. oldal

33 Kis Miklós: Sztrájkok: A tanult tehetetlenség vége, 2017.12.26. <http://ujegyenloseg.hu/sztrajkok-a-tanult-tehetetlenség-vege/>

34 www.kisalfold.hu/soproni_hirek/sopronkovesdi_autoliv_sztrajk-utan_tiz_szazalekos_beremeles/2469929/

Tesco szupermarketlánc magyarországi telephelyein szervezett sztrájk. A kiváltó ok a létszámleépítések miatt egyre növekvő munkaterhelés volt, amely a Tesco-nál működő két szakszervezet, a KASZ (Kereskedelmi Alkalmazottak Szakszervezet) és a KDFSZ (Kereskedelmi Dolgozók Független Szakszervezete) szerint „elviselhetetlen méreteket” öltött. Bár ezek a szakszervezetek eltérő konföderációkhoz tartoznak – a KASZ a Magyar Szakszervezeti Szövetség (MASZSZ) tagja, a KDFSZ a Munkástanácsok Országos Szövetsége (MOSZ) tagja – közösen léptek fel a sztrájk során, így képviselik „példás együttműködésről” beszélhetek a sajtó nyilvánossága előtt.³⁵ Több mint 200 Tesco üzlet közül 120 vett részt a sztrájkban, amelyek közül 27 üzletet be kell zárni a sztrájk időtartama alatt. A sztrájk eredményeként a szakszervezetek átlagosan 24 százalékos béremelést értek el. Ezen túlmenően abban is megállapodtak, hogy egyeztetnek a menedzsmenttel arról is, hogy az egyes kereskedelmi egységekben milyen mértékben kellene emelni a dolgozók létszámát. Mindezeknek köszönhetően a Tesco-nál lefolytatott sztrájk hozzájárult a dolgozók munkakörülményeinek javításához.

A kecskeméti Mercedes gyárban megszervezett sztrájk megítélése ezzel szemben már korántsem volt ennyire kedvező. Az üzemben egymással versengő három szakszervezetet – a Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezete (MTSZSZ), a VASAS Szakszervezet és egy további, eddig kisebb taglétszámmal rendelkező független szakszervezet – nem lehetett meggyőzni arról, hogy egységes stratégiával vegyenek részt a bértárgyalásokon. A vállalatvezetés és az MTSZSZ figyelmeztető sztrájk nélkül meggyeztek egymással, míg a VASAS figyelmeztető sztrájkot szervezett. A Mercedes megkérdőjelezte a sztrájk jogszerűségét, amit azután egy bírósági határozat is alátámasztott. A sztrájkolók – állítólag körülbelül 60 dolgozó vett részt a munkabeszüntetésben – és a szakszervezeti alapszervezet számára a bíróság ítélete azért nem járt negatív következményekkel, mert a vállalat vezetősége még az ítélethozatal előtt eltekintett pénzbüntetés kiszabásának követelésétől. Az

35 www.origo.hu/gazdasag/20170909-siker-es-volt-a-sztrajk.html

okozott kár sem volt túlzottan komoly; a kialakított 10 százalékos béremelés végül lényegesen meghaladta a munkáltató eredeti 4-5 százalékos ajánlatát.

Ennél jóval sikeresebb volt a győri Audi-nál 2017. januárban szervezett kétórás figyelmeztető sztrájk, amelyre a motorgyártásban dolgozó 1500 szakszervezeti tagot szólították fel. Ebben az esetben a vállalatnál működő két szakszervezet közötti rivalizálás nem vált ismertté, mert az Audi Hungária Független Szakszervezet (AHFSZ) dominanciája megkérdőjelezhetetlen a vállalatnál.

A munkaerőpiaci feltételek jelenleg azért kedvezőbbek a dolgozók és a szakszervezetek számára, mert számos területen munkaerőhiány tapasztalható. Ámde megfelelő szakszervezeti nyomásgyakorlás nélkül ez sem vezet automatikusan béremelésekhez vagy a munkafeltételek javulásához, ahogyan ezt az előbbi példák is mutatták.³⁶ A járműgyártás hét vállalatánál működő üzemi tanácsai és szakszervezeti szervezetek elnökei Szentgotthárdon, az Opel magyarországi üzemének telephelyén tartott konferencián felhívták a figyelmet arra, hogy a bérek az ágazatban tapasztalható szakmunkáshiány ellenére sem növekednek olyan mértékben, amiképpen az a munkaerőpiaci helyzet alapján elvárható lenne. Mindezek ellenére a szakszervezetek úgy gondolják, hogy ebben a helyzetben a nyertesek közé tartoznak, mert olyan lehetőség adódott számukra, hogy „nyugati példa alapján a jobb bérek mellett emberibb munkakörülményeket” követelhetnek.³⁷

12. „Kék sztrájk” az önkormányzatoknál

2018 első hónapjaiban további sztrájkokra került sor. Néhány szakszervezeti tisztségviselő már most egy „új sztrájkhullám” kialakulásáról számol be. Elsőként a Hatvani Autóelektronikai Dol-

36 Kis Miklós: Sztrájkok: a tanult tehetetlenség vége? – *Új Egyenlőség*, 2017.12.26., <http://ujjegyenseg.hu/sztrajkok-a-tanult-tehetetlenseg-vege/>

37 Szentgotthárd – Remek alkalom, hogy lépjen a szakszervezet / VAOL

gozók Független Szervezete (HADFSZ) hirdetett munkabeszüntetést a Bosch hatvani üzemében. A kétórás figyelmeztető sztrájkot követően a szakszervezet nemcsak egy 12 százalékos alapeléremelést ért el, hanem egy új kollektív szerződés keretében a szociális körülmények javítását is kiharcolta. A miskolci Bosch üzemben még jelenleg is tartanak a bértárgyalások. Az üzemben utoljára 2018. február 12-én került sor egy kétórás figyelmeztető sztrájkra, amelyet a független „Életre Tervezett Munkavállalók Országos Szakszervezete” (ÉTMOSZ) hirdetett meg, és amelyhez a hírek szerint a műszakban dolgozó munkavállalók körülbelül 90 százaléka csatlakozott. A szakszervezet további sztrájkokat is tervez, miután a bértárgyalások eddig nem vezettek eredményre. A miskolci Bosch üzemegység vezetője azzal magyarázza magatartását, hogy a Bosch 15 évvel ezelőtt éppen az alacsony alapelérek miatt döntött a régió mint beruházási helyszín mellett.³⁸

Ezzel egyidejűleg a VASAS Szakszervezet a Knorr-Bremse budapesti üzemében készül munkabeszüntetésre. A szakszervezet többek között egy olyan rendszert hiányol, amely átláthatóvá teszi, hogy a munkavállalók közül ki jogosult különleges juttatásokra. A szakszervezet attól tart, hogy a magasabb bérrel kapcsolatos döntés során nem az elvégzett munka minőségét és a teljesítményt veszik figyelembe, hanem a személyes szimpátia és az üzemvezetés iránti lojalitás esik majd sokkal nagyobb súllyal a latba. Bár a VASAS a tárgyalásos megegyezést mindig előnyben részesíti a sztrájkkal szemben, László Zoltán elnökhelyettes úgy nyilatkozott, hogy a szakszervezet nem zárja ki egy kétórás figyelmeztető sztrájknál hosszabb ideig tartó munkabeszüntetés lehetőségét sem.³⁹

Miközben az előbbi munkabeszüntetések főként az érintett régiókban keltettek figyelmet, addig az önkormányzatok hivatalainál és intézményeinél szervezett „kék sztrájk” akciók országos

visszhangot váltottak ki. A sztrájk 2018. február 15–19. között, három munkanapon át tartott. A szakszervezetek 112 önkormányzati hivatal 7312 munkavállalóját szólítottak fel munkabeszüntetésre. A sztrájkolók ugyan megjelentek munkahelyükön, azonban nem vették fel a munkát. Csak halaszthatatlan „sürgős ügyeket” intéztek el. Ugyanis ilyen feladatok elvégzésének megtagadása esetén a munkáltató „bizalomvesztésre és kötelezettségszegésre” hivatkozva megszüntetheti az önkormányzati köztisztviselők és dolgozók munkaviszonyát. A munkabeszüntetés jogszerűségének megőrzése érdekében a sztrájk csak határozott ideig tartott.⁴⁰ Boros Péterné, a Magyar Köztisztviselők, Közalkalmazottak és Közszolgálati Dolgozók Szakszervezetének elnöke a média képviselői előtt kihangsúlyozta, hogy a sztrájkoló munkavállalók nem foglalkoznak meg politikai követelésekkel. A sztrájk hátterében tehát nem politikai célok állnak, hanem kizárólag az érdekképviselő akciójáról van szó.⁴¹ A mai illiberális magyar államban nyilván azért szükség van ilyen magyarázatokra, nehogy az érdekképviselőt kormányellenes szándékokkal lehessen meggyanúsítani. A munkabeszüntetést szervező szakszervezetnek, amely a SZEK konföderáció tagja, az volt az elsődleges célja, hogy a közzolgálati dolgozók 10 éve változatlan bérhelyzetén javítson. A munkabeszüntetés azért kapta a „kék sztrájk” elnevezést, mert a szakszervezet arra kért mindenkit, aki szeretné kifejezni szimpátiáját, a szolidaritás látható jeleként ruházatán kék szalagot vagy valamilyen kék színű ruhadarabot viseljen. Az Európai Szakszervezeti Szövetségben (ESZSZ) is tagsággal rendelkező öt magyar szakszervezeti konföderáció elnökei közös nyilatkozatban is erre szólították fel tagszervezeteiket.

38 https://www.napi.hu/magyar_vallalatok/patthelyzet_a_boschnal_ujabb_sztrajk_jon.656926.html

39 Forrás: hírek.sztradaradio.hu, idézet: <https://szakszervezetek.hu/hirek/13362-johet-a-sztrajk-a-knorr-bremse-budapesti-telephelyenzstrak-a-knorr-brem...>

40 www.pesterlloyd.net/html/1807streikgemeinde.html, 2018.02.19.

41 Ismét sztrájkolnak a mellőzött köztisztviselők, 2018.02.15., <http://nepszava.hu/cikk/1152934-ismet-sztrajkolnak-a-mellozott-koztisztviselok--112-hivatal-erintett>

13. A magyar munkavállalóknak csak harmada tartozik kollektív szerződés hatálya alá⁴²

Munkabeszüntetés eszközét használva vagy más utat választva: a magyar szakszervezetek a munkavállalók még harmadánál sem tudták kiharcolni a tarifaszerveződések – Magyarországon elterjedtebb a „kollektív szerződés” kifejezés – megkötését. Abszolút számokban kifejezve ez 900 000 foglalkoztatottat érint. A munkavállalók több mint 70 százaléka úgynevezett vállalati, azaz egy munkáltatóval megkötött kollektív szerződés részesei. Itt említhetjük meg a vállalati kollektív szerződés kibővített formáját – például a VDSZ, Vegyipari Dolgozók Szakszervezet szervezési területén –, amelynek hatálya több hasonló tevékenységet végző vállalatra terjed ki. Egész ágazatot lefedő kollektív szerződések még mindig ritkaságnak számítanak Magyarországon. Ez főként azzal magyarázható, hogy a munkáltatói oldalon nincsenek olyan partnerek, akik teljes körű felhatalmazással rendelkeznének ahhoz, hogy a szakszervezetekkel kötelező érvényű ágazati kollektív szerződéseket kössenek.

Az 2012. évi magyar Munka Törvénykönyve szerint azok a szakszervezetek jogosultak kollektív szerződés megkötésére, amelyek egy adott vállalatnál 10 százalékot meghaladó szervezetségi szintet tudnak igazolni. A törvény eddig nem tudta teljesíteni bevezetésének egyik kiemelt célját. Ugyanis eddig nem történt áttörés abban, hogy a munkáltatók és a szakszervezetek minél több kollektív szerződést kössenek egymással, ahogy erre dr. Szabó Imre Szilárd munkajogász is rámutatott. A szakjogász szerint „nemcsak mennyiségi, hanem minőségi probléma” is van kollektív szerződésekkel, mert sokszor feleslegesen másolják be, ismétlik meg a törvény szövegét. Vagy kollektív szerződések „érvénytelen és ki nem kényszeríthető megállapodásokat tartalmaznak, vagy nyelvezetük, fogalomhasználatuk hagy kívánnivalót maga után.” Ezt a kritikát nem kevés szakszervezeti vagy a szakszervezetekhez közel álló szakértő is osztja.

42 Vöd György: Sok helyen még nem ismerik a kollektív szerződést, 2018.01.30., www.vg.hu/kozelet/sok-helyen-meg-nem-ismerik-kollektiv-szerzodes-2-769681/

A magyar nemzetgazdaság más ágazatait vizsgálva szembeűnő eltéréseket mutat a kollektív szerződések általi lefedettség. Azokban az ágazatokban, ahol alacsony szintű a szakszervezeti szervezethez, a munkáltatók és a szakszervezet kevesebb megállapodást kötnek egymással. Példa erre az építőipar, a kereskedelem és a vendéglátás. Ezzel szemben azoknál a vállalatoknál, amelyek a közszolgáltatások területén dolgoznak és köztulajdonban vannak, a munkavállalók csaknem 100 százaléka aláírta a kollektív szerződés érvényességét. Ilyenek például az energetika, a vízszolgáltatás, a szállítás, a közlekedés (vasút, önkormányzati közlekedési vállalatok), a posta és az hírközlési ágazatokhoz tartozó vállalatok.

14. A szakszervezetek képesek a civil társadalmi erővel történő szövetségkötésre

„Ki akarjuk nyitni az ajtót más társadalmi szervezetek előtt”⁴³, hangzott el a VASAS, Magyarország legnagyobb hagyományokkal rendelkező fémipari szakszervezete részéről. A Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete (PDSZ), amely a politikai változásokat követően jött létre Magyarországon, már arról beszél, hogy tevékenységüket a civil társadalmi kezdeményezésekkel és csoportokkal folytatott együttműködés jellemzi.⁴⁴

Egyébiránt ez a két pozitív példa igazolja, hogy a szakszervezetek még csak a kezdetén tartanak a civil társadalommal történő együtt gondolkodásnak. Kétségtelen, hogy az utóbbi években a magyar civil társadalom az Orbán-kormány jobboldali konzervatív és populisták kurzusára egyre élénkebbé vált.

Mindamellet az is látni kell, hogy a civilek által szervezett demonstrációk és az akciók csak részben voltak képesek megfelelni a lakosság elvárásainak, így a kezdeti magas fokú elkötele-

43 Beszélgetés Spieglné Balogh Líviával és László Zoltánnal, a VASAS két elnökhelyettesével 2017.10.03-án Budapesten.

44 Beszélgetés Mendrey Lászlóval, a PDSZ elnökével 2017.10.04.-én Budapesten.

zódést gyakran hosszabb ideig tartó apátia és passzivitás követte. Ez történt az évtized elején a módosított sztrájkjog és a Munka Törvénykönyve megszigorítása ellen szervezett szakszervezeti tömegdemonstrációkat követően, vagy az évtized közepén, amikor Sándor Mária betegápoló az egészségügyben tapasztalható tarthatatlan állapotok ellen szervezett hosszán tartó és széles körű tiltakozási mozgalmat. 2016 elején az Orbán-kormány regresszív oktatási politikájával szembeni civil társadalmi ellenállás pedagógus-tüntetések formájában nyilvánult meg, amelyeket körülbelül 50 civil szervezet, valamint a szülők és a diákok is támogattak. Még a kormánypártok támogatói körében is visszhangra találtak az oktatási szakszervezetek szlogenjei: „Oktatás nélkül nincs jövő!” és „Ha az iskola nem működik, akkor a társadalom sem működik!”

Kezdetben a „színes esernyő” jelképezte a tiltakozást. Ezt később a „kockás ing” váltotta fel, miután egy államtitkár a kockás inget viselő tanárokról, akik nem képesek mások számára példaként szolgálni, nyilvánosan lekicsinylően beszélt. A „Tanítanék” mozgalom országos akciókat és demonstrációkat szervezett. A Pedagógusok Demokratikus Szakszervezet (PDSZ) különösen elkötelezetten vett részt ebben a polgári kezdeményezésben. A „kockás forradalom” jegyében 2016 februárjában a szervezők várakozásaihoz képest sokkal több diák maradt távol az iskoláktól, hogy ezzel is támogassák a tanároknak az oktatásügy demokratikus átalakításával kapcsolatos követeléseit.

2016. március 30-án, a „Polgári Elégedetlenség Napján”, amely „véletlenül” egybe esett a kormányzó párt, a Fidesz 28 évvel ezelőtti megalapításának évfordulójával, a kormány fenyegetései ellenére több száz oktatási intézmény vett rész polgári engedetlenségi akciókban. A „168 óra” hetilap az eseményeket „az ország történelmének legnagyobb polgári elégedetlenségi akciónak” nevezte. A *Neue Züricher Zeitung* pedig csaknem eufórikus hangnemben állapította meg, hogy a „tanárok tiltakozásából az Orbán rendszer elleni mozgalom” nőtt ki.

A Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete jelenleg a tudományok területéről érkező más civil

társadalmi csoportokkal és szakértőkkel közösen egy oktatáspolitikai fórum felállításán dolgozik, ugyanis a résztvevők felismerték, hogy a tüntetések önmagukban nem vezetnek tartós eredményre. A tudományos szakértőkre pedig az a feladat vár, hogy megfogalmazzák az oktatáspolitikával kapcsolatos szakszervezeti követeléseket. A cél egy „Kockás Könyv” összeállítása, amely nemcsak elemzi az oktatási ágazatban kialakult tarthatatlan helyzetet, hanem megoldási javaslatokkal is szolgál. Jelenleg tehát a projekt szintű szakmai munka áll az előtérben, amely nyilván azzal is magyarázható, hogy a szakszervezeteknek azt is számításba kell venniük, hogy tagjaik és szimpatizánsaik félnek a Fidesz fenyegetéseitől.

Az első lépést az egyházak felé való nyitásban a VASAS Szakszervezet tette meg. Ebben a vonatkozásban Fabiny Tamás evangélikus püspök tűnik jelenleg a legígéretesebb beszélgetőpartnernek. Az egyházi vezető azzal tűnik ki, hogy rendszeresen nyilvánosan hozzászól a sürgető társadalmi kérdésekhez. A püspök kritikus hangon beszélt a hivatalos politikának a hajléktalanok kriminalizálására irányuló kísérleteiről, a közbiztonsággal vagy a romák diszkriminálásával kapcsolatos problémákról. Fabiny Tamás a „tisztességes munka” lehetőségének megteremtését is követelte. A VASAS ugyanígy kapcsolatok kialakítására törekszik a jezsuiták „Párbeszéd Háza” központtal, amelynek vezetője támogatja a rendszeres párbeszédet. A civil társadalom más szervezeteihez hasonlóan az egyházak is érzik az „Orbán rendszer” részéről megnyilvánuló politikai nyomást, de nem mindenki olyan bátor, mint előbb említett két képviselőjük – hangzik a VASAS véleménye.

Az Autoliv sztrájk során az üzemnek otthont adó település katolikus papja felajánlotta a szakszervezetnek és az üzemi tanácsnak, hogy a problémát az igehirdetés során is megemlíti, ha a feleknek nem sikerül egyességre jutni a béremelések körüli konfliktusban. Végül nem volt szükség erre az egyházi intervencióra, mert a tárgyaló partnerek meg tudtak állapodni a vitás kérdésekben.

Ezekkel összefüggésben kell megemlíteni egy további szakszervezeti kampányt, amelynek célja

december 24-e munkaszüneti nappá nyilvánítása. A kezdeményezőknek sajnos nem sikerült elegendő számú támogató aláírást összegyűjteniük, így az illetékes választási bizottságnál nem lehetett népszavazási kezdeményezést benyújtani.

Néha külső ösztönzők szükségesek ahhoz, hogy elinduljon a civil társadalmi párbeszéd a szakszervezetek bevonásával, ahogy erre a Visegrádi Alap és a holland Külügyminisztérium által támogatott „Kisebbségek és migráns munkavállalók jogainak és munkakörülményeinek javítása” című projekt keretében is sor került. A találkozó, amelynek célja „a munkavállalók emberi jogainak és a munkáltatók és a munkavállalók közötti kapcsolatok erősítése” volt, a szakszervezeteken kívül az etnikai kisebbségek, civil társadalmi és más, a téma iránt érdeklődő szervezetek képviselői is részt vettek.⁴⁵

Kétségtelen, hogy jó néhány ok szól a szakszervezetek és a civiltársadalmi kezdeményezések és szervezetek közötti szorosabb szövetségek létrehozatala mellett. Ezek a szövetségek mindkét oldal javát szolgálják, egyrészt a civiltársadalmi kezdeményezések közvetlensége és kreativitása, másrészt a szakszervezetek – bár csökkenő – szakmai hozzáértése és szervezeti infrastruktúrája okán. Az ésszerű szövetségek létrehozatala azonban a szakszervezetek és a civiltársadalmi szervezetek közötti intenzív párbeszédet feltételez, amelynek során meghatározhatók közös érdekek, és megteremthetők a kölcsönös bizalom alapuló együttműködés alapjai.

15. A túlzott pártpolitikai kötődés ma már gyanús a szakszervezetek számára⁴⁶

A pártpolitika 1988/89 utáni nyitása a szakszervezetek felé komoly felelősséget visel a szakszervezetek erőteljes fragmentálódásáért.

A létező szakszervezetek mellett nagy létszám-ban alakultak meg olyan szervezetek, amelyek kiváltak a hagyományos szakszervezetekből, és saját útjukat járták, mindeközben az eddigi szakszervezeti modell teljesen megújított alternatívájaként akartak megjelenni. Az államszocialista rendszerből származó és egy reformfolyamatot megelőző szakszervezetek, valamint az új alternatív szakszervezetek között nagyon hamar éles konfliktusok alakultak ki a „legitimáció és a vagyon” kérdésében. A konfliktusok utóhatásai a mai napig is érezhetők. A jelentékeny szakszervezeti vagyon körüli „elosztási harc” során az immáron sokszínű szakszervezetek szövetségeseiket és támogatóikat kerestek a parlamentben képviselttel rendelkező politikai pártok soraiban. A szakszervezetek egymás közötti viszonyát megterhelő problémák és konfliktusok nem szűntek meg. Ez a helyzet „hátrányosan befolyásolta a szakszervezetek független érdekképviseleti tevékenységének minőségét”.⁴⁷

A szorosabb kapcsolatok létrehozása és bizonyos politikai pártokkal akár együttműködési megállapodások megkötésére irányuló kezdeti nyitottságot időközben felváltotta a kijózanodás, ami az ilyen kapcsolatokhoz fűződő reményeket illeti. Ma jóformán minden szakszervezeti konföderáció és ágazati szakszervezet azt hangsúlyozza, hogy – alapszabályzatuknak megfelelően – pártpolitikailag semleges magatartást képviselnek.

Kivételt jelent ezalól a Munkástanácsok Országos Szövetsége (MOSZ), amely már röviddel megalakulását követően a „keresztény–demokrata/keresztény– szociális értékrend”⁴⁸ mellett kötelezte el magát, és ehhez tartja magát azóta is. Hasonló elköteleződést vállalt fel a VASAS Szakszervezet, azonban ez a szervezet „baloldali, szocialista/szociáldemokrata” értékek mentén kötelezte el magát. A VASAS ezt az értékelvőséget nem pártkötődésként kívánja értelmezni; ugyanis ez az ágazati szakszervezet is alapsza-

45 www.szef.hu/hirek/20171030-2

46 További részletek a pártok és a szakszervezetek viszonyáról a rendszerváltozást követően Magyarországon: „Magyarország szakszervezetei mozgásban. Kísérlet az erők koncentrációjára”, Friedrich Ebert Stiftung tanulmánya (Rainer Girndt (2013. július, 10ff oldal)

47 Pásztóy András: Szakszervezeti szervezethez – lecsúszás és emelkedési stratégiák – *Új Egyenlőség*, <http://ujegyenloseg.hu/author/pasztoy-andras/> 2017.01.22.

48 Beszélgetés Palkovics Imrével, a Munkástanácsok Országos Szövetségének (MOSZ) elnökével és a konföderáció más képviselőivel 2017.10.03-án Budapesten.

bályzatában rögzítette a pártpolitikai semlegességet. Ezzel szemben a Munkástanácsok nyíltan kiállnak amellett, hogy „hagyományosan” jobb kapcsolatokat ápolnak a konzervatív pártokkal, mint más konföderációk, de nem térnek ki azelől, hogy más parlamenti pártokkal is párbeszédet folytassanak a munkavállalókat érintő témákban. Elnökük, Palkovics Imre annak a Magyar Demokrata Fórum (MDF) parlamenti képviselője volt, amely az 1990-es első demokratikus parlamenti választások során „konzervatív-nemzeti-keresztény >nyugodt erőként”⁴⁹ a legerősebb parlamenti frakciót alkotta.

Mendrey László, a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete (PDSZ) elnöke számára éppen a két jelenlegi és önmagukat a konzervatív oldalhoz soroló kormánypárt jelenti a „szó legszélesebb értelmében vett problémát”. A PDSZ elnöke azt reméli, hogy a 2018-as parlamenti választásokat követően a szélsőjobboldali Jobbik párt révén a helyzet nem válik még kiélezettebbé. Úgy érzi, hogy történelemtanárként a kormány által meghatározott tantervekben található ’ideológiai elvárások’ közvetlenül is érintik: „Egyrészt előtérbe került a nemzethűség⁵⁰ gondolata”, állapítja meg, „másrészt az egyház nagyobb befolyást kapott”.⁵¹

A PDSZ elnöke más magyar szakszervezeti vezetőkhez képest határozottabban mutatott rá több alkalommal az „Orbán-rezsim” hibáira, és kritikájában bizonyos párhuzamosságokat vélt felfedezni az „Orbán-rezsim” és „Mussolini fasiszta rendi állama” között. Mendrey jelentős szerepet töltött be annak a dokumentumnak a kidolgozásában, amelyben a LIGA Szakszervezetek 2014. 10. 04-én elnökségi határozatban határolódott el Orbán Viktor „illiberális állam” elképzeléseitől, és határozottan a liberális demokrácia modell mellett kötelezte el magát.⁵² A szakszervezetek összességében azonban viszonylag sze-

rény keretek között járulnak hozzá Orbán Viktor tekintélyelvű politikájával szembeni tiltakozó mozgalomhoz. „Egyes tagok ugyan részt vesznek a közösségi média platformjain –, de mindig különálló egyénekként és nem szervezetük zászlója alatt”⁵³

A szakszervezetek vezetői olyan megnyilatkozásokat is tesznek, amelyek Orbán Viktornak és a Fidesz pártnak „baloldali politikai attitűdöt” tulajdonítanak. Ezt olyan kormányzati intézkedésekre alapozzák, mint a rezsiköltségek csökkentése, a taxi tarifák szabályozása, az energetikai ágazatban és az állami közszolgáltató vállalatoknál végrehajtott árszabályozás, valamint korábban privatizált üzemek újraállamosítása.

16. Enyhülő viszony a Jobbikkal

Mindezekon túlmenően az is szembeötlő, hogy az elmúlt évekhez képest alaposan megváltozott a szakszervezetek toleranciaszintje a szélsőjobboldali Jobbik párttal folytatott politikai viták során. Míg a szakszervezetek a 2013. évi tanulmány⁵⁴ keretében folytatott interjúk során még azt mondták, hogy a Jobbik kivételével minden parlamenti párttal készek párbeszédet folytatni, addig ez ma már többnyire nem jelent problémát. A Jobbik arculata, amely „szélsőjobboldali, rasszista pártként indult” és most a „populista közép” felé mozdult el (VASAS Szakszervezet), időközben lényegesen változott annak köszönhetően, hogy megtagadta a korábban gyakori cigányellenes, antiszemita és idegengyűlölő kirohanásait, és „általában véve egy sokkal kevésbé radikális hangnemet használ”(Munkástanácsok).

Székely Tamás, a magyar Vegyipari Dolgozók Szakszervezetének elnöke és a Magyar Szakszervezetek Szövetségének (MASZSZ) alelnöke, úgy gondolja, hogy a Jobbik azt teszi, „ami alapján

49 Paul Lendvai: Az eltékozolt ország. Mi történt 1990 és 2010 között Magyarországon (2010)

50 Magyarországon a konzervatív és jobboldali erők szívesen alkalmazzák politikájukra a „nemzethűség” fogalmát, míg a baloldali és liberális tábor az „idegenszívűként” vagy „kommunistákként” sértegetik, lásd: www.taz.de/!5059977

51 Idézet, Stephan Ozsváth: Pusztá-Populizmus. Viktor Orbán – ein europäischer Störfall; 155 oldal (2017)

52 A liberális demokrácia alappillérei – LIGANET.htm 2014.10.31.

53 Ralf Leonhard: Ungarn: Von Beschäftigten entkoppelt – Kaltgestellt aus Prinzip: Newsletter II/2017 NORD/SÜD NEWS, DGB Bildungswerk Bund

54 Magyarország szakszervezetei mozgásában. Kísérlet az erők koncentrálására, Friedrich Ebert Stiftung, (Rainer Girndt), 2013. július

véve elvárható a munkavállaló közeli pártoktól”.⁵⁵ Ezzel nemcsak a Jobbik aktuális Európai Bérunió kampányára utalt, hanem a pártnak a sztrájkkérés és más szakszervezetpolitikai témák iránt tanúsított érdeklődésére is. Hasonlóan gondolkodik a kérdésről György Károly, az MASZSZ nemzetközi titkára:⁵⁶ „A Magyar Szocialista Párttal (MSZP) szemben, amely az elmúlt években kevés érzékenységet mutatott a szakszervezetek iránt, a Jobbik és a zöld-liberális LMP (Lehet Más a Politika) kezdeményezőleg viszonyulnak a szakszervezetekhez”.

A VASAS Szakszervezet megállapításai szerint éppen a munkavállalók körében nő a Jobbik támogatottsága: „Tagjaink tükrözik a társadalmat, és ez így van a pártpreferenciák terén is.” A Jobbik tekintélye és elismertsége annak köszönhetően is nőtt, hogy a jelenlegi kormánypártoktól és annak elődeitől eltérően a pártot nem lehet korrupciós ügyekhez kötni. Bár a VASAS is tisztában van azzal, hogy a Jobbik számos kijelentése csak retorika, de ezt rendkívül nehéz megértetni a tagsággal.

Székely Tamás saját ágazati szakszervezetének példáján mutatja be, hogy a Jobbik időközben mennyire jól eljutott a szakszervezetek világába. A VDSZ néhány alapszervezetét már olyan kollégák irányítják, akik Jobbik-tagok és egyúttal saját településük önkormányzatának megválasztott tisztségviselői. A szakszervezet szempontjából az üzemek alapszervezeteiben nagyon jó munkát végeznek. A pártbeli és szakszervezeti funkcióikat szigorúan elkülönítik egymástól. Ez a példa arra enged következtetni, hogy más szakszervezetek is találkoztak már hasonló jelenséggel. Ámde az is kijelenthető, hogy ez a kérdés nem minden szakszervezetet foglalkoztat azonos mértékben. Például a Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezete (MTSZSZ) úgy nyilatkozott, hogy számukra a Jobbik nem téma. A SZEK, amely szakszervezeti szövetségként főként a közsférában dolgozókat tömöríti, arra hivatko-

zik, hogy a hozzá tartozó foglalkozási csoportok munkavállalói a tapasztalatok szerint nagyobb távolságot tartanak a radikális pártoktól.

Mindenesetre szembeűnő, hogy az elmúlt évekhez képest a magyar szakszervezetek sokkal nyugodtabban viszonyulnak a politikai spektrum jobb szélén elhelyezkedő Jobbik jelentette problémákhoz. Ebből a szempontból hasonlóan viselkednek, mint a korábbi szocialista miniszterelnök, Medgyessy Péter (2002–2004) vagy a nemzetközileg elismert filozófus, Heller Ágnes, aki egyenesen a baloldal és a Jobbik közötti „taktikai szövetség” létrehozását hozta be a politikai közbeszédbe. Szerinte csak így lehetne „megbuktatni” az Orbán-rendszert. A Jobbik már nem azonos a korábbi évek pártjával, hanem a politikai közép felé mozdult el – állítja Heller Ágnes.⁵⁷ A volt miniszterelnök is hasonlóan látja a helyzetet: „Végre be kellene azt látni, hogy a Jobbik lényegesen megváltozott: Én nem hiszem, hogy a jelenlegi Jobbik egy antiszemita, diszkriminatív vagy cigányellenes párt lenne.”⁵⁸ És harmadik hangként az író és a Berliini Művészeti Akadémia volt elnökét, Konrad Györgyöt említhetjük meg, aki a célszerűség okán beszél a Jobbik és a demokratikus baloldal közötti lehetséges „technikai koalícióról”.⁵⁹

Azt a tényt, hogy a magyar szakszervezeti mozgalom „kollektív emlékezetében” még mindig mennyire élők a régi konfliktusok, jól mutatják a 2016 nyarán a Magyar Szakszervezeti Szövetségben (MASZSZ) kirobbant belső konfliktusok. Az MASZSZ 2013-ban a Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége (MSZOSZ) és az Autonóm Szakszervezetek Szövetsége (ASZSZ) összeolvadása révén jött létre. A konfliktust az MSZP a szakszervezetekhez való „közeledése” váltotta ki, amelyet az ASZSZ volt elnöke határozottan visszautasított. Az Autonómok volt elnöke komoly nemtetszést váltott ki volt MSZOSZ szak-

55 Beszélgetés Székely Tamással, a Magyar Vegyipari Dolgozók Szakszervezetének elnökével és a Magyar Szakszervezeti Szövetség (MASZSZ) alelnökével, Budapest, 2017.10.03.

56 Beszélgetés Budapesten, 2017.10.06

57 Kereki Gergő: Nem akar a Jobbik múltjával foglalkozni Heller Ágnes, 2017. 11. 17., http://mandiner.hu/cikk/20171117_heller_agnes

58 Teplán István: Jobbik als neue ungarische Volkspartei, 2017.11.30. https://diepresse.com/home/meinung/gastkommentar/5330764/Gastkommentar_Jobbik-als-neue-ungarische-Volkspartei

59 <https://mno.hu/belfold/konrad-gyorgy-szerint-ossze-lehet-fogni-a-jobbikkal-2432297>, 2017.12.06.

szervezeti tisztségviselői körében azzal, hogy emlékeztetett az MSZOSZ és a Szocialista Párt közötti soha be nem tartott egyezségekre. Kijelentette, hogy az egyezés csak „üres szavakból” állt, amellyel nem érdemes a továbbiakban foglalkozni. Ezek a feszültségek jól példázták a két alapító konföderáció közötti eltérő „kultúrát”. Az Autonómakat kezdettől fogva az jellemezte, hogy tudatosan eltekintettek bármilyen pártpolitikai kötődéstől, míg az MSZOSZ – legalábbis időszakosan – nem riadt vissza ilyen kötődések kialakításától.

Két hónappal az 2018. április 8-i parlamenti választások előtt a Magyar Szakszervezeti Szövetség (MASZSZ) Szövetségi Tanácsa megerősítette a konföderáció alapvető döntését, hogy egyetlen párttal sem köt együttműködési megállapodást és „semmilyen formában sem avatkozik be a jelöltállítási folyamatba”. Egyúttal a Szövetségi Tanács felszólította a szakszervezeti tagokat és szimpatizánsokat, hogy éljenek választójogukkal.⁶⁰ Az majd csak a jövőben fog kiderülni, hogy valóban sikerül-e ezt az irányt tartani, mert időközben két vezető szakszervezeti tisztségviselő is ellenzéki jelöltként vesz részt a választásokon.

„Ahol a politika uralja a társadalom életét” és ennek következtében a munka világát, ahogy ez Orbán Viktor illiberális Magyarországon a gyakorlat, ott még olyan „klasszikus” szakszervezeti célok, mint a 8 órás munkanap is politikai kérdéssé válik. „Ha a politika nem veszi figyelembe, hogy a munkavállalóknak két munkanap között regenerálódniuk kell, akkor, aki fellép a túl hosszú munkaidő ellen, óhatatlanul politizál, akár akar, akár nem.”⁶¹ A külső politikai erők pedig nem éppen jelentéktelen szerepet játszottak a két legnagyobb pedagógus szakszervezetben belül jelenleg tapasztalható nyugtalanság kialakulásában.

17. Következtetések

Orbán Viktor Magyarországon, amelyet Paul Lendvai a „rezignáció és a csalódottság társadalmának”⁶² nevez, a szakszervezeti érdekvépviselet a külső szemlélőben azt a benyomást kelti, mintha az a konfliktuskerülő alkalmazkodás és az elfojtott konfrontáció között ingadozna. Az Orbán-rendszerben megváltozott hatalmi viszonyok az amúgy is meggyengült szakszervezeteknek csak nagyon korlátozott részvételi lehetőségeket engednek. „Az „illiberális demokrácia” preferálása valójában magát a demokratikus társadalom alapját képező alapelveket kérdőjelezi meg.”⁶³ És ez érinti azokat a közvetítő struktúrákat valamint szereplőiket, akik a társadalom és az állami intézmények eltérő érdekei között közvetítenek. Nem utolsósorban a 2018. áprilisi parlamenti választások eredményétől és az ebből következő politikai erőviszonyoktól is függhet, hogy a szakszervezetek a jövőben ismét nagyobb befolyást tudnak majd gyakorolni a politikai döntésekre.

Egy ettől teljesen eltérő és nemcsak a szakszervezetek részéről megválaszolendő kérdés, hogy a hagyományos, konföderációkba és ágazati struktúrákba szervezett szakszervezetek miként tudnak reagálni a látszólag növekvő számú, és önmagukat függetlennek nevező üzemi szakszervezetek megjelenésére. Ezek létét megkerülhetetlen tényként veszik tudomásul, vagy kihívásként is tekintenek rá, hogy ezután dolgozzanak saját arculatuk alakításán annak érdekében, hogy hosszú távon is megőrizzék vonzerejüket a független szakszervezetek szemében.

60 <https://szakszervezetek.hu/hirek/13374-a-magyar-szakszervezeti-szovetseg-egyik-parttal-sem-kot-egyuttmukodesi-megallapodast>, 2017.02.15.

61 Berki Erzsébet: A szakszervezeti mozgalom jövője, 2017.07.02., <https://szakszervezetek.hu/hirek/10754-berki-erzsebet-a-szakszervezeti-mozgalom-jovoje>

62 Paul Lendvai, nemzetközileg elismert, magyar származású osztrák publicista, író és Kelet-Európa szakértő; utoljára „Orbán Magyarország” címmel írt önéletrajzot Orbán Viktorról. További Magyarországgal foglalkozó könyvei: „Az eltékozolt ország” (2010), „A magyar felkelés 1956. Egy forradalom és következményei”(2006)

63 A liberális demokrácia alappillérei, 2014. 10. 31., <http://www.liganet.hu/page/88/artID/8051/html/a-liberalis-demokracia-alappillerei.html>

18. Melléklet

18.1. Áttekintés az Európai Szakszervezeti Szövetségben tagsággal rendelkező magyar szakszervezeti szövetségekről *

A szakszervezeti szövetség megnevezése: Értelmiségi Szakszervezeti Tömörülés (ÉSZT)	
Alapítás	1989. szeptember 20.
Elnök és alelnök(ök)	Elnök: – Dr. Kuti László Alelnökök: – Dr. Antmann Katalin – Dr. Törös Szilárd – Schneider Istvánné
Következő tisztújítás	2020.05
Tagszakszervezetek száma	Az ÉSZT tagja 8 ágazati szakszervezet, amelyek munkahelyeken szerveződnek munkahelyi tagszervezeteket, alapszervezeteket alkotva döntően a felsőoktatás, tudományos kutatás, innováció, egészségügy, erdészet, faipar, környezetvédelem, vízügy, társadalombiztosítás, szakoktatás területén
Teljes taglétszám	kb. 27 000
Finanszírozás	Tagdíjak, támogatás, pályázatok
Szakszervezeti szervezettség és KSZ lefedettség	n. a.
Politikai irányultság és pártpolitikai kapcsolódások	Alapszabály alapján pártsemlegesség
Nemzetközi tagságok	-ETUC -EUROCADRES

* A táblázatok az egyes szakszervezetek adatait tartalmazzák, melyeket a szerzők csak csekély mértékben, a tartalom megváltoztatása nélkül dolgoztak át.

A szakszervezeti szövetség megnevezése: Független Szakszervezetek Demokratikus Ligája	
Alapítás	1988
Elnök és alelnök(ök)	Elnök: – Doszpolyné dr. Mészáros Melinda Alelnök: – Árkovics István Társelnökök: – Dr. Szilágyi József – Czövek János – Buzásné Putz Erzsébet http://www.liganet.hu/page/13/html/tisztsegviselook.html
Tisztújítás	2017 december
Tagszakszervezetek száma	Jelenleg 102 tagszervezet Ágazati, regionális és vállalati alapon is szerveződnek tagszervezeteink
Teljes taglétszám	100 200 fő
Finanszírozás	Tagdíj, állami támogatás és pályázatok (pályázatok nem az önfenntartásra)
Szakszervezeti szervezettség és KSZ lefedettség	A LIGA 4,434 millió összfoglalkoztatott 2,2%-át képviseli 328 829 magyar szakszervezeti tagot alapul véve ez 9%-os szervezettségi szintnek felel meg. A LIGA-s tagszervezetek a szakszervezeti tagok kb. 30%- át képviselték (2015-ös adat). A KSZ lefedettség a 2015-ös adat alapján 20,6% (ez az érték saját adatokon alapul). Pár évvel ezelőtt a KSZ lefedettség még 33% volt.
Politikai irányultság és pártpolitikai kapcsolódások	Semleges, mely a LIGA Alapszabályában is foglaltatik A szakszervezeti tisztség és a (párt)politikai mandátum nem összeegyeztethető.
Nemzetközi tagságok	ETUC, ITUC, TUAC (jelenleg tagdíjfizetés a TUAC-ban felfüggesztve)

A szakszervezeti szövetség megnevezése: Magyar Szakszervezeti Szövetség (MASZSZ)	
Alapítás	2013
Elnök és alelnök(ök)	<p>Kordás László elnök (2015 február óta) Korábbi tisztségei: 2002–2004 a Magyar Szakszervezetek Országos Szövetségének alelnöke; 2004–2007 Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium államtitkára; 2007-től két éven át a Foglalkoztatási és Szociális Hivatal főigazgatói tanácsadójaként koordinálja a Társadalmi Párbeszéd Központ létrehozását és működését; 2009–2011 a hivatal főigazgató-helyettese; 2013-tól a Közmunkás Szakszervezet főtitkára. Első munkahelye: Ikarus Karosszéria és Járműgyár</p> <p>Alelnök: Székely Tamás 2009 óta a VDSZ Vegyipari Dolgozók Szakszervezetének elnöke; az Autonóm Szakszervezetek Szövetségének (ASZSZ) volt elnöke. Az ASZSZ 2013-ban egyesült az MSZOSZ-el</p>
Következő tisztújítás	2019
Tagszakszervezetek száma	38 tagszervezet Szerveződési alapelv: ágazati, vállalati
Teljes taglétszám	104 461
Finanszírozás	tagdíj: fix összeg/év/tag; állami támogatás (VKF, OKÉT tagság után) pályázatok (pl.: EURES, Interreg – Fairwork; korábban Norvég Alap – Decent work; Svájci Hozzájárulás) egyéb (pl.: vagyonkezelés, kamatbevétel)
Szakszervezeti szervezettség és KSZ lefedettség	Szakszervezeti szervezettség: a különböző ágazatoktól függően 1,4 – 29%, az átlag 9% (KSH, 2015, II. negyedév). MASZSZ: foglalkoztatottak 2,68%-át tömöríti
Politikai irányultság és pártpolitikai kapcsolódások	Deklaráltan pártsemleges. Az Elnökség határozata szerint kizárt az intézményes együttműködés, a szövetségkötés a politikai pártokkal. Együttműködés a szakszervezeti értékek mentén, konkrét ügyekben lehetséges.
Nemzetközi tagságok	ITUC, ETUC, FERPA

A szakszervezeti szövetség megnevezése: Munkástanácsok Országos Szövetsége (MOSZ)	
Alapítás	1990
Elnök és alelnök(ök)	Palkovics Imre (elnök) Alelnökök: – Baumgartner Lajos (gazdasági alelnök) – dr. Czuglerné dr. Ivány Judit (jogi alelnök) – Holecz Gábor (közféráért felelős alelnök)
Következő tisztújítás	2018
Tagszakszervezetek száma	Szerveződési alapelv: vállalati szintű, területi (megyei), ágazati 123 tagszervezet
Teljes taglétszám	53 112
Finanszírozás	Tagdíjak, állami támogatás, EU-pályázatok,
Szakszervezeti szervezettség és KSZ lefedettség	Alacsony Ágazati és munkahelyi KSZ szórványos,
Politikai irányultság és pártpolitikai kapcsolódások	Keresztényszociális Kereszténydemokrata
Nemzetközi tagságok	ITUC, ETUC, EZA, EUCDW

A szakszervezeti szövetség megnevezése: Szakszervezetek Együttműködési Fóruma (SZEZ)	
Alapítás	1989-90, a SZEZ 1. kongresszusa 1995-ben volt.
Elnök és alelnök(ök)	<p>Földiák András Elnök 2015 – SZEZ elnök 2008 – 2015 KKDSZ elnök 2007 – 2008 KKDSZ alelnök 1997 – 2007 Magyar Művelődési Intézet – szakszervezeti elnök</p> <p>Galló Istvánné Alelnök 2007 – SZEZ alelnök 2008 – PSZ elnök 1990 – 2007 PSZ VIII. kerületi titkára 2007 – 2008 PSZ alelnök</p> <p>Boros Péterné Alelnök 2015 – SZEZ elnök 2015 – MKKSZ elnök ((Magyar Köztisztviselők, Közalkalmazottak és Közszolgálati Dolgozók Szakszervezete) 2012 – 2015 MKKSZ főtitkár 1992 – 2015 MKKSZ alelnök</p> <p>2012 – CESI (European Confederation of Independent Trade Unions), alelnök</p>
Következő tisztújítás	2019.
Tagszakszervezetek száma	14 tagszervezet Ez a konföderáció közalkalmazottakat és köztisztviselőket tömörít. A tagszervezetek nagy része ágazatok (szakmák) szerint szerveződött, de pl. egészségügyi szervezetből 2 is van a SZEZ-en belül, de vannak olyan szervezetek is, (KSZSZ, PHDSZ, MSZSZ) amelyekhez önálló ágazati vagy egyéb szakszervezetek tartoznak.
Teljes taglétszám	65 000
Finanszírozás	Tagdíj, állami és egyéb pályázatok
Szakszervezeti szervezettség és KSZ lefedettség	Szervezettség kb. 10 %. Ágazati kollektív szerződések nincsenek, de törvénybe iktatott tarifatáblák vannak, ezek majdnem lefedik a tagok 100%-át. – KJT bértábla – Köztisztviselői bértábla – Felsőoktatási bérrendszer
Politikai irányultság és pártpolitikai kapcsolódások	A SZEZ pártsemleges, a parlamenti politikai pártokkal tárgyalunk, de nem kötelezzük el magunkat egyetlen politikai párt mellett sem
Nemzetközi tagságok	ETUC

18.2. Táblázatos Áttekintés néhány példaként kiválasztott szakszervezeti szövetséghez tartozó vagy független ágazati és önálló szakszervezetről *

A szakszervezet megnevezése: Audi Hungaria Független Szakszervezet AHFSZ	
Alapítás	1996
Elnök és alelnök(ök)	Elnök: – Németh Sándor Elnökhelyettesek: – Csalogány György – Nagy György – Háromi László – Szabó István, gazdasági elnökhelyettes
Szervezési terület	Audi Hungaria Zrt. Terjeszkedési szándékokat mellőzve a magyar járműipar más területein is meg kíván jelenni
Teljes taglétszám és trend	AHFSZ 7450 tag – növekvő taglétszám; Az üzemben két szakszervezet működik, AHFSZ és Vasas; Delegált képviselők az üzemi tanácsban, a felügyelő bizottságban és amunkavédelmi képviselőként 8028 tag 2018 I. negyedévének végén, ami megerősíti a növekvő tendenciát
Finanszírozás	tagdíj, munkaidő kedvezmények
Szakszervezeti szervezettség és KSZ lefedettség	AHFSZ 63% 100%-os KSZ lefedettség az üzemegységnél
Politikai irányultság és pártpolitikai kapcsolatok	nincs
Nemzetközi tagságok	Intersoli MOE

* A táblázatok az egyes szakszervezetek adatait tartalmazzák, melyeket a szerzők csak csekély mértékben, a tartalom megváltoztatása nélkül dolgoztak át.

A szakszervezet megnevezése Egyesült Villamosenergia-ipari Dolgozók Szakszervezeti Szövetsége (EVDSZ)	
Alapítás	1990. 09. 15.
Elnök és alelnök(ök)	Dr. Szilágyi József elnök és Téglás József elnökhelyettes
Szervezési terület	Érdekképviselési tevékenység, villamosenergia-iparban érdekelt szervezetek, országosan
Vállalati szakszervezetek száma és jelentősége / Munkavállalói képviselők vállalati szinten /	25 tagszakszervezettel rendelkezünk. Az EVDSZ hatályos Alapszabálya és SZMSZ-e alapján az Elnökség, a tisztségviselők és a tagszakszervezetek felelősek a Taggyűlés, a Szövetségi Vezetőségi döntések végrehajtásáért. A tagszakszervezetek képviselői hozzák meg a Taggyűlés határozatait. Az EVDSZ operatív és ügyintéző szerveit, a Szövetségi Vezetőséget és az Elnökséget, a szervezet ellenőrző szervét, a Felügyelő Bizottságot, valamint a Tisztségviselőket a Taggyűlés választja meg.
Tényleges taglétszám és trend	9553 fő 2017. február 28-án
Finanszírozás	<p>Az Alapszabály VII. fejezete meghatározza a gazdálkodás bevételeit: A szövetség tagszakszervezetei tagdíjként – a szolidaritásra épülő egységes teherviselés alapján – a tagságuk főfoglalkozású munkaviszonyból származó havi bruttó keresetének 0,25%-ával járulnak hozzá a szövetség működéséhez.</p> <p>b) A szövetség vagyonának hasznosításából származó jövedelmek. c) Vállalkozások bevételei. d) A szövetség vagyona. e) Egyéb bevételek</p> <p>Az Alapszabály a kiadásokat is meghatározza: a) a szövetség működtetése, fenntartása b) a szakszervezeti vagyon gyarapítása, c) sztrájkalap létrehozása, d) szociális támogatás, e) kulturális- és sporttámogatás, f) tisztségviselők, bizalmiak képzése, g) felújítás, beruházás (a szövetség kezelésében, tulajdonában lévő intézmények esetében), h) szövetségi szerződésben vállalt kötelezettségek teljesítése, i) nemzetközi kapcsolatok létesítése és fenntartása, j) a szövetség céljait szolgáló vállalkozások, k) a tagszakszervezetek érdekvédelmi, érdekképviselési és mozgalmi munkájának támogatása.</p> <p>A gazdálkodással kapcsolatos elveket a Taggyűlés határozza meg, míg az éves költségvetést és az éves beszámolót ugyancsak a Taggyűlés, illetve átruházott jogkörben – szükség szerint – a Szövetségi Vezetőség fogadja el. A gazdálkodást a Felügyelő Bizottság felügyeli.</p>

A szakszervezet megnevezése Egyesült Villamosenergia-ipari Dolgozók Szakszervezeti Szövetsége (EVDSZ)	
Szakszervezeti szervezetség és KSZ lefedettség	<p>Átlagos szervezetség több, mint 50%-os.</p> <p>A villamosenergia-ipari ágazatban a munkáltatói oldal (Villamosenergia-ipari Társaságok Munkaadói Szövetsége) és a munkavállalói oldal (Egyesült Villamosenergia-ipari Dolgozók Szakszervezeti Szövetsége, Bánya-, Energia- és Ipari Dolgozók Szakszervezete) ágazati kollektív szerződést kötött 1995. november 7-én, a villamosenergia-ipari ágazati kollektív Szerződés (VKSZ) azóta többször módosult és kiterjesztésre is került. Ebből következik, hogy az ágazati KSZ az ágazat minden munkáltatójára kötelező érvényű, azaz a KSZ 100%-os. Az ágazati KSZ-en kívül helyi kollektív szerződések (melyek csak kedvezőbb irányba térhetnek el a VKSZ-től), is szabályozzák a munkavállalók munkakörülményeit.</p>
Politikai irányultság és pártpolitikai kapcsolódások	Semleges független szakszervezet
Konföderációs és nemzetközi tagságok	LIGA Szakszervezetek, EPSU, IndustriAll, PSI

A szakszervezet megnevezése: Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezete (MTSZSZ)	
Alapítás	1990
Elnök és alelnök(ök)	Elnök: – Buzásné Putz Erzsébet Ügyvezető alelnök: – Sulyok László
Szervezési terület	Országos 56 vállalat a versenyszférában és az állami vállalatoknál Képviselő a vállalati szinttől az ágazati szinten át az országos képviselőig Szervezeti struktúja alapján a szakszervezet inkább szakszervezeti szövetségnek, mint ágazati szakszervezetnek tekinthető.
Tényleges taglétszám és trend	72 fővel alakult 1990-ben, jelenleg 12 546 fő
Finanszírozás	Kizárólag tagdíj
Szakszervezeti szervezettség és KSZ lefedettség	Vállalatonként változó, nagy többségnél KSZ kötő, azaz reprezentatív
Politikai irányultság és pártpolitikai kapcsolódások	Politikától független
Konföderációs és nemzetközi tagságok	LIGA Szakszervezetek Eurocadress

A szakszervezet megnevezése: Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete (PDSZ)	
Alapítás	1988. november 28.
Elnök és alelnök(ök)	Mendrey László (2018 áprilisig töltötte be az elnöki tisztséget), volt történelem, magyar irodalom és nyelvtan, média tanár Új elnök 2018 április óta: Szűcs Tamás, elnök Több tagot számláló Országos Választmány Tisztújítás 2018 áprilisában, amikor megválasztásra kerül az új vezetőség
Szervezettségi terület	Magyarország
Vállalati szakszervezetek száma és jelentősége / Munkavállalói képviseletek vállalati szinten	Helyi csoportok iskolai szinten működnek, számuk több százra tehető. A csoportok egy-egy képviselővel rendelkeznek.
Tényleges taglétszám és trend	3500
Finanszírozás	A szakszervezet jellemzően a tagdíjából befolyó összeggel gazdálkodik, néhány rendezvényhez kértek FES-támogatást.
Szakszervezeti szervezettség és KSZ lefedettség	A lefedettség országos, a tagdíj a bruttó bér 0,8%-a.
Politikai irányultság és pártpolitikai kapcsolódások	A szervezetnek nincs politikai irányultsága, nincsenek pártpolitikai kapcsolódások.
Konföderációs és nemzetközi tagságok	Liga Szakszervezetek, ETUCE, EI

A szakszervezet megnevezése: Pedagógusok Szakszervezete (PSZ)	
Alapítás	1918, 1945
Elnök és alelnök(ök)	Elnök: – Galló Istvánné Alelnökök: – Szabó Zsuzsa – Gosztonyi Gábor
Szervezési terület	óvodák, iskolák, szakképzés (közoktatás), gyermekvédelem
Tényleges taglétszám és trend	1630 alapszervezet (közoktatási intézményi szint) 198 járási szervezet 20 megyei (fővárosi) szervezet Országos szervezet (Országos Iroda) határozottan csökkenő taglétszám <i>2016. december 31-i állapot:</i> aktív munkavállaló: 20 281 fő nyugdíjas: 4871 fő egyéb, nem aktív munkavállaló: 215 fő összesen: 25 367 fő
Finanszírozás	tagdíj (alapilletmény 1%), pályázatok
Szakszervezeti szervezettség és KSZ lefedettség	25%
Politikai irányultság és pártpolitikai kapcsolódások	pártsemleges
Konföderációs és nemzetközi tagságok	Szakszervezetek Együttműködési Fóruma (SZEFE) International Education (IE) – European Trade Union Committee for Education (ETUCE)

A szakszervezet megnevezése: Rezidensek és Szakorvosok Szakszervezete (RESZASZ)	
Alapítás	2016
Elnök és alelnök(ök)	Elnök: – dr. Dénes Tamás alelnökök: – dr. Máthé Horvát Nóra – dr. Hegedűs Zsolt – dr. Sipka Balázs titkár: – dr. Peskó Gergely
Szervezési terület	Orvosok – pártoló tagok lehetnek más eü.-i dolgozók
Tényleges taglétszám és trend	300 A szakmai szakszervezet létrehozása jelenleg is tart
Finanszírozás (elvek, pl. tagdíj, állami támogatás, pályázatok, stb.)	tagdíj
Szakszervezeti szervezettség és KSZ lefedettség	Országos szervezet
Politikai irányultság és pártpolitikai kapcsolódások	Semleges
Konföderációs és nemzetközi tagságok	Munkástanácsok Országos Szövetsége (MOSZ)

A szakszervezet megnevezése: VASAS Szakszervezeti Szövetség	
Alapítás	1877
Elnök és alelnök(ök)	Elnök: – Balogh Béla Alelnökök: – Spieglné Balogh Livia – László Zoltán
Szervezési terület	kohászat, fémipar, gépgyártás, járműipar, elektronika, szakképző intézmények
Teljes taglétszám és trend	198 üzemi szakszervezet A tagság 90%-a üzemi szakszervezetekbe szerveződik. A VASAS szervezési területén 178 üzemben működik üzemi tanács és üzemi szakszervezet (duális érdekképviselet) 2017: 19 7125 tag Trend: csökkenő taglétszám: 2010: 25 362 tag, 2012: 23 645 tag Tagtoborzás: 2000–4000 új tag/év
Finanszírozás	Tagdíj (90%) Pályázatok (időszakosan)
Szakszervezeti szervezettség és KSZ lefedettség	Szervezettségi szint: 22,3% KSZ lefedettség VASAS üzemi szakszervezetekkel rendelkező üzemekben: 65%, Munkavállalók: 81% A kollektív szerződések tárgyalása és megkötése vállalati szinten történik.
Politikai irányultság és pártpolitikai kapcsolatok	baloldali: szocialista, szociáldemokrata
Nemzetközi tagságok	MASZSZ (Magyar Szakszervezeti Szövetség) IndusrtriAll European Trade Union IndustriAll Global Union

A szakszervezet megnevezése: Magyar Vegyipari, Energiaipari és Rokon Szakmákban Dolgozók Szakszervezeti Szövetsége (VDSZ)	
Alapítás	1906
Elnök és alelnök(ök)	Elnök: – Székely Tamás Alelnök: – Kiss Béla
Szervezési terület	alumíniumipar, gumiabroncs gyártás/gumiipar, gyógyszeripar, papír- ipar, szerves és szervetlen vegyipar és beszállító vállalatok
Tényleges taglétszám és trend	VDSZ 174 munkáltatónál rendelkezik képviseléssel, 1130 szakszervezeti tisztviselő, ebből 15 függetlenített. (2012 augusztusi megkérdezés adatai alapján) 21 516 aktív munkavállaló + ~ 24 000 nyugdíjas
Finanszírozás (elvek)	tagdíjak, pályázatok
Szakszervezeti szervezeti szint és KSZ lefedettség	A VDSZ az általa szervezett ágazatokban 43%-os szervezethez tartozással rendelkezik. Több munkáltatót lefedő KSZ: vegyipar, gyógyszeripar, gázipar
Politikai irányultság és pártpolitikai kapcsolatok	Az Alapszabály rögzíti a pártpolitikai semlegességet „pártpolitikailag semleges“
Konföderációs és nemzetközi tagságok	ASZSZ (66%), MSZOSZ (33%) -> MSZSZ (100%) IndustriAll Europe IndustriAll Global Union

Rövidítések

ASZSZ	Autonóm Szakszervezetek Szövetsége (2013-ban a Magyar Szakszervezeti Szövetségbe való beolvadással megszűnt az önállósága)
AHFSZ	Audi Hungária Független Szakszervezet
CESI	Független Szakszervezetek Európai Szövetsége (SZEFE)
EI	Oktatási Internacionálé
ÉSZT	Értelmiségi Szakszervezeti Tömörülés
ETUC	Európai Szakszervezeti Szövetség
ETUCE	Európai Oktatási Szakszervezetek Tanácsa
EUCDWF	Európai Kereszténydemokrata Munkavállalók Uniója, az Európai Néppárthoz (EPP) tartozó szervezet
EURES	Európai Foglalkoztatási Szolgálat – Európai hálózat a mobilitás támogatására az európai munkaerőpiacokon. Közreműködő partnerek az állami foglalkoztatási szolgálatok, a szakszervezetek és a munkáltatói szövetségek, amelyek tevékenységét az Európai Bizottság koordinálja
EUROCADRES	Európai Értelmiségiek és Vezetők Tanácsa (az ETUC társult tagja)
ÉTMOSSZ	Életre Tervezett Munkavállalók Országos Szakszervezete
EVDSZ	Egyesült Villamosenergia-ipari Dolgozók Szakszervezeti Szövetsége
EZA	Munkavállalói Kérdések Európai Központja – 29 ország 71 munkavállalói szervezetét tömörítő hálózat, amely keresztény-szociális társadalmi értékek mentén végzi tevékenységét
Fidesz – MPP	Fidesz – Magyar Polgári Párt
HADFSZ	Hatvani Autóelektronikai Dolgozók Független Szervezete
ITUC	Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség
ILO	Nemzetközi Munkaügyi Szervezet
Jobbik Magyarországért Mozgalom	Röviden: Jobbik / Jobbik Magyarországért Mozgalom (szélsőjobboldali ellenzéki párt)
KASZ	Kereskedelmi Alkalmazottak Szakszervezete
KDFSZ	Kereskedelmi Dolgozók Független Szakszervezete
KJT	Közalkalmazottak Jogállásáról szóló Törvény, közalkalmazotti bértáblázat
KKDSZ	Közművelődési és Közgyűteményi Dolgozók Szakszervezete
KSH	Központi Statisztikai Hivatal
KSZSZ	Közszolgálati Szakszervezetek Szövetsége
KVKF	Közszolgáltató Vállalkozások Konzultációs Fóruma
LIGA Szakszervezetek	Szokásos rövidítés: Független Szakszervezetek Demokratikus Ligája
MASZSZ	Magyar Szakszervezeti Szövetség
MCDSZ	Multinacionális Cégek Dolgozóinak Szakszervezete
MDF	Magyar Demokrata Fórum (1990–1994 között kormánypárt; időközben megszűnt)
MKKSZ	Magyar Köztisztviselők, Közalkalmazottak és Közszolgálati Dolgozók Szakszervezete
MOSZ	Munkástanácsok Országos Szövetsége
MSZ EDDSZ	Magyarországi Munkavállalók Szociális és Egészségügyi Ágazatban Dolgozók Demokratikus Szakszervezete
MSZOSZ	Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége (a 2013. évi egyesülési folyamat révén betagozódott a Magyar Szakszervezeti Szövetségbe)
MSZP	Magyar Szocialista Párt
MSZSZ	Művészeti Szakszervezetek Szövetsége
MTSZSZ	Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezete
NGTT	Nemzeti Gazdasági és Társadalmi Tanács
OÉT	Országos Érdekegyeztető Tanács
OKÉT	Országos Közszolgálati Érdekegyeztető Tanács
PDSZ	Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete
PHDSZ	Postai és Hírközlési Dolgozók Szakszervezeti Szövetsége
PSZ	Pedagógusok Szakszervezete
RESZASZ	Rezidensek és Szakorvosok Szakszervezete
STRATOSZ	Stratégiai és Közszolgáltató Társaságok Országos Szövetsége
SZEF	Szakszervezetek Együttműködési Fóruma
SZOT	Szakszervezetek Országos Tanácsa
TPI	Transznacionális Partnerségi Képzés és Tanácsadó Iroda Győr Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság
VASAS	VASAS Szakszervezeti Szövetség
VDSZ	Magyar Vegyipari, Energiaipari és Rokon Szakmákban Dolgozók Szakszervezeti Szövetsége
VKF	Versenyszféra és a Kormány Állandó Konzultációs Fóruma (magángazdaság és a kormány)

A szerzőkről

Rainer Girndt, szociológus. Hosszú ideje a szakszervezeti és politikai képzés területén dolgozik. Az 1990-es években a FES Budapesti Irodájában a Szakszervezeti Együttműködés és Ágazati Kapcsolatok projekt vezetője. Jelenleg szabadújsós újságíró és tanácsadó.

Németh Edit, szociológus. Több éve a Friedrich Ebert Stiftung Budapesti Irodájának tudományos munkatársa. A szakszervezeti együttműködés, gazdaság- és szociálpolitika területei tartoznak hozzá.

Impresszum

Friedrich-Ebert-Stiftung
Kiadó: Budapesti Iroda, Nemzetközi Párbeszéd osztály

H-1056 Budapest, Fővám tér 2–3.
Tel.: +36-1-461-60-11
Fax: +36-1-461-60-18
E-Mail: fesbp@fesbp.hu

www.fes-budapest.org

Felelős: Jan Niklas Engels

A Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) által kiadott tartalmak kereskedelmi célú használata a FES írásbeli engedélyéhez kötött.

A Friedrich-Ebert-Stiftung küldetése Magyarországon

A Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) a szociális demokrácia alapértékei mellett kötelezi el magát: szabadság, igazságosság, szolidaritás, béke és együttműködés eszméit képviseljük. A Friedrich-Ebert-Stiftung ennek a küldetésnek kíván eleget tenni Magyarországon is. A „szociális demokrácia szószólójaként” hozzá kívánunk járulni a demokrácia, a jogállamiság és a szociális igazságosság fejlesztéséhez állami és társadalmi szinten, valamint a német és magyar nép közötti megértéshez egy közös Európában. A politikai életet, a szakszervezeteket, a médiát és a társadalmat képviselő partnereink is elkötelezik magukat ezen alapelvek iránt.

A Friedrich-Ebert-Stiftung Budapesti Irodája

A Friedrich-Ebert-Stiftung Budapesti Irodája röviddel a Szovjetunió összeomlását és az 1989-es rendszerváltást követően került megalapításra azzal a céllal, hogy dokumentálja és tanácsokkal kísérelje a demokrácia és a szabadság megteremtésére irányuló átalakulási folyamatot Magyarországon. A politika és a társadalom szereplői között meglévő kapcsolódási felületen a Friedrich-Ebert-Stiftung Budapesti Irodája „a párbeszédet előtérbe helyező szervezetként” kíván közreműködni:

- nemzeti és nemzetközi szakértők és döntéshozók részvételével megrendezett szakmai rendezvények megszervezésével
- a magyar és a német társadalomban felmerülő kérdések, valamint európai témák elemzésével és beszámolók készítésével
- információs és továbbképzési programok megszervezésével

Az ebben a kiadványban kifejezésre juttatott vélemények nem feltétlenül tükrözik a Friedrich-Ebert-Stiftung álláspontját.